

“ญี่ปุ่นอย่างที่เป็น”
ลำดับที่ 23

การดำเนินนโยบายต่างประเทศของญี่ปุ่น
ภายใต้ยุทธศาสตร์อินโด-แปซิฟิกที่เสรีและเปิดกว้าง

“ญี่ปุ่นอย่างที่เป็น”
ลำดับที่ 23

การดำเนินนโยบายต่างประเทศของญี่ปุ่น
ภายใต้ยุทธศาสตร์อินโด-แปซิฟิกที่เสรีและเปิดกว้าง

“ญี่ปุ่นอย่างที่เป็น” ลำดับที่ 23

การดำเนินนโยบายต่างประเทศของญี่ปุ่น ภายใต้ยุทธศาสตร์อินโด-แปซิฟิก
ที่เสรีและเปิดกว้าง

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของสำนักหอสมุดแห่งชาติ

National Library of Thailand Cataloging in Publication Data

ธนิกุล จันทรา.

“ญี่ปุ่นอย่างที่เป็น” ลำดับที่ 23 การดำเนินนโยบายต่างประเทศ
ของญี่ปุ่น ภายใต้ยุทธศาสตร์อินโด-แปซิฟิกที่เสรีและเปิดกว้าง.--

กรุงเทพฯ : โครงการสันติไมตรีไทย-ญี่ปุ่น (Japan Watch) คณะรัฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2564.

106 หน้า.

1. นโยบายต่างประเทศ -- ญี่ปุ่น. I. ชื่อเรื่อง.

327.52

ISBN 978-616-488-211-9

ผู้เขียน ธนิกุล จันทรา

พิมพ์ครั้งที่ 1 พ.ศ. 2564

จำนวนพิมพ์ 300 เล่ม

จัดทำโดย โครงการสันติไมตรีไทย-ญี่ปุ่น (Japan Watch)
คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
โทรศัพท์ 02-221-2422 โทรสาร 02-221-2422
www.japanwatch.today

พิมพ์ที่ สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ถนนพญาไท แขวงวังใหม่ เขตปทุมวัน กรุงเทพฯ 10330
โทรศัพท์ 0-2218-3557 โทรสาร 0-2218-3547
<http://www.cupress.chula.ac.th>
e-mail: cuprint@hotmail.com

คำนำ

โครงการสันติไมตรีไทย-ญี่ปุ่นสนับสนุนโดยสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.) เป็นชุดโครงการประสานงานที่ก่อตั้งขึ้นจากวิสัยทัศน์ว่าในบริบทโลกสมัยใหม่ ประเทศต่าง ๆ มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดเกี่ยวพันและส่งอิทธิพลต่อกันลึกซึ้งกว้างขวาง ดังนั้น การทำความรู้จักและเข้าใจประเทศอื่น ๆ จึงมีความสำคัญและจำเป็นมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศเพื่อนบ้านและมิตรประเทศสำคัญ ๆ เช่น ประเทศญี่ปุ่น

ญี่ปุ่นมีบทบาทและอิทธิพลต่อโลก ภูมิภาค และต่อประเทศไทยทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และวัฒนธรรม การปรับเปลี่ยนโครงสร้างภายในประเทศ หรือบทบาทพฤติกรรมแสดงออกของญี่ปุ่นส่งผลต่อไทยทั้งทางตรงและทางอ้อม ทั้งรวดเร็ว รุนแรง และเป็นไปอย่างซ้ำ ๆ การทำความรู้จักและเข้าใจประเทศญี่ปุ่นจึงเป็นประโยชน์ทั้งในแง่ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดนโยบาย และวางแผนพัฒนาประเทศ หรือกำหนดจุดยืนของประเทศต่อญี่ปุ่น และต่อประเทศอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง และในแง่มุมมองการมองมุมกลับเปรียบเทียบทบทวนเพื่อเห็นภาพและเข้าใจประเทศไทยที่ชัดเจนมากขึ้นด้วยเช่นกัน

เอกสารชุด “ญี่ปุ่นอย่างที่เป็น” เป็นส่วนหนึ่งของผลผลิตตามเป้าหมายของโครงการฯ เพื่อประมวลข้อมูลความรู้เกี่ยวกับญี่ปุ่นเผยแพร่ในสังคมไทย โครงการฯ มีความคาดหวังว่าสังคมไทยจะได้รับประโยชน์จากเอกสารชุดนี้ตามสมควร

โครงการสันติไมตรีไทย-ญี่ปุ่น

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	iii
สารบัญ	v
บทที่ 1: บทนำ	1
บทที่ 2: การเปลี่ยนแปลงด้านนโยบายต่างประเทศ ของญี่ปุ่น	11
บทที่ 3: ที่มา และสาระสำคัญของยุทธศาสตร์ FOIP	31
บทที่ 4: การดำเนินนโยบายของประเทศญี่ปุ่น ภายใต้ยุทธศาสตร์ FOIP	47
บทที่ 5: ทำทีของประเทศต่าง ๆ ต่อยุทธศาสตร์ FOIP ของประเทศญี่ปุ่น	63
บทที่ 6: บทสรุป และนัยต่อประเทศไทย	87
บรรณานุกรม	93

บทที่ 1

บทนำ

ยุทธศาสตร์อินโด-แปซิฟิกที่เสรีและเปิดกว้าง (Free and Open Indo-Pacific Strategy) หรือ FOIP เป็นหนึ่งในยุทธศาสตร์ที่สำคัญในการขับเคลื่อนนโยบายการต่างประเทศของประเศญี่ปุ่นในปัจจุบัน โดยมีเป้าหมายเพื่อ 1) เสริมสร้างระเบียบระหว่างประเทศตามกฎหมายกติกาที่มีอยู่แล้ว 2) ส่งเสริมระบอบการค้าเสรีและเสรีภาพในการเดินเรือ และ 3) รับรองความมั่นคงปลอดภัยร่วมกันระหว่างประเทศต่าง ๆ ภายในภูมิภาคอินโด-แปซิฟิก

นโยบายนี้ถูกประกาศอย่างเป็นทางการในการประชุมระหว่างประเทศเพื่อการพัฒนาภูมิภาคแอฟริกา ครั้งที่ 6 (The Sixth Tokyo International Conference on Africa Development: TICAD VI) ณ กรุงไนโรบี ประเทศเคนยา เมื่อปี ค.ศ. 2016 โดยอดีตนายกรัฐมนตรี Shinzo Abe ได้กล่าวปาฐกถานำในการประชุมว่า กฎแ่งสำคัญที่จะนำไปสู่ความมีเสถียรภาพและความเจริญรุ่งเรืองสำหรับประเทศญี่ปุ่นคือ การสร้างความเชื่อมโยงระหว่างสองทวีป (เอเชียและ

แอฟริกา) และสองมหาสมุทร (มหาสมุทรอินเดียและมหาสมุทรแปซิฟิก) เข้าด้วยกัน รวมถึงการส่งเสริมเสถียรภาพ ความมั่นคง และความเจริญรุ่งเรืองของทั้งสองภูมิภาคโดยรวม (Ministry of Foreign Affairs of Japan, 2016)

ในความเป็นจริงแล้ว รัฐบาลญี่ปุ่นมิได้ประกาศยุทธศาสตร์ FOIP เป็นครั้งแรกในปี ค.ศ. 2016 แต่เป็นแนวคิดที่ต่อยอดมาจากสุนทรพจน์เรื่อง “Confluence of the Two Seas” ที่อดีตนายกรัฐมนตรี Abe แถลงต่อรัฐสภาอินเดีย เมื่อปี ค.ศ. 2007 ในช่วงการบริหารประเทศสมัยแรกของอดีตนายกรัฐมนตรี Abe โดยระบุถึงสาระสำคัญอย่าง การเปิดกว้าง (openness) และเสรีภาพ (freedom) ของการหลั่งไหล (flow) ของคน สินค้า เงินทุน และความรู้ ในภูมิภาคเอเชียที่เชื่อมไปถึงมหาสมุทรแปซิฟิก (Ministry of Foreign Affairs of Japan, 2007) รวมถึงนโยบายหลักอย่าง “The Arc of Freedom and Prosperity” ที่มีพื้นฐานมาจากค่านิยมที่มุ่งส่งเสริมประชาธิปไตย เสรีภาพ หลักนิติธรรม และการเข้าถึงพื้นที่ทางทะเลของภูมิภาคยุโรปและเอเชีย (Eurasian continent) เพื่อก่อให้เกิดภูมิภาคที่อุดมสมบูรณ์และมั่นคงบนพื้นฐานของคุณค่าในระดับสากล (Ministry of Foreign Affairs of Japan, 2006)

อีกทั้ง การผงาดขึ้นมาของประเทศจีนนั้น เป็นผลให้มีการหารือกันระหว่างสหรัฐอเมริกา ออสเตรเลีย อินเดีย และญี่ปุ่น

ในเวทีสนทนาด้านความมั่นคงจตุภาคี (The Quadrilateral Security Dialogue) หรือ The Quad ซึ่งถูกริเริ่มโดยอดีตนายกรัฐมนตรี Abe และ Dick Cheney รองประธานาธิบดีแห่งสหรัฐอเมริกา โดยอดีตนายกรัฐมนตรี Abe เชื่อว่า 4 ประเทศนี้ควรจะเป็นผู้เล่นหลักในการสร้างสถาปัตยกรรมในภูมิภาคนี้ (regional architecture) เนื่องจากเป็นตัวแทนที่ยึดมั่นในหลักการประชาธิปไตยร่วมกัน อย่างไรก็ตาม การรวมตัวกันของ The Quad ต้องเผชิญกับอุปสรรคและความยากลำบากหลายประการ จึงทำให้ไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร (Hosoya, 2019)

หลังจากที่อดีตนายกรัฐมนตรี Abe กลับมาบริหารประเทศอีกครั้ง ในปี ค.ศ. 2012 ประเทศญี่ปุ่นก็ได้มีการฟื้นฟูแนวคิด “The Quad” ขึ้นอีกครั้ง จากการส่งเสริมยุทธศาสตร์ “Asia’s Democratic Security Diamond” ในบทความของเขาที่เขียนไว้ในเว็บไซต์ Project Syndicate โดยเน้นย้ำถึงการสร้างสันติภาพ เสถียรภาพ และเสรีภาพในการเดินเรือ (freedom of navigation) ในมหาสมุทรแปซิฟิกและมหาสมุทรอินเดียที่ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ ตามที่เขาได้เคยกล่าวสุนทรพจน์ไว้ เมื่อปี ค.ศ. 2007 พร้อมทั้งแสดงความกังวลถึงความพยายามในการครอบครองทะเลจีนใต้ของประเทศจีน อดีตนายกรัฐมนตรี Abe ยังได้กล่าวถึงความจำเป็นที่รัฐบาลของประเทศอินเดียและประเทศญี่ปุ่นจะต้องร่วมมือ

กันเพื่อพิทักษ์เสรีภาพในการเดินเรือในมหาสมุทรอินเดียและมหาสมุทรแปซิฟิก (Abe, 2012)

สำหรับประเทศญี่ปุ่น ยุทธศาสตร์ FOIP สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 องค์ประกอบหลัก คือ การสร้างความเชื่อมโยงในภูมิภาค (regional connectivity) เพื่อสร้างศักยภาพทางเศรษฐกิจของทั้งสองทวีปและสองมหาสมุทร และการมีส่วนร่วมเพื่อสันติภาพ (proactive contribution to peace) ซึ่งมีเป้าหมายเพื่อการสร้างสภาพแวดล้อมที่สามารถส่งเสริมความเป็นอยู่ที่ดีทางเศรษฐกิจให้แก่ผู้คนในภูมิภาค (Thankachan, 2017) โดยหลักการสำคัญในการดำเนินยุทธศาสตร์อินโด-แปซิฟิกจะวางอยู่บน 3 เสาหลัก ประกอบไปด้วย

1. การส่งเสริมหลักการพื้นฐานในการรักษาระเบียบระหว่างประเทศ (promotion of fundamental principles of international order) ได้แก่ หลักนิติธรรม เสรีภาพในการเดินเรือ และการเปิดเสรีทางการค้า

2. การแสวงหาความเจริญรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจ (the pursuit of economic prosperity) ผ่านความเชื่อมโยงและการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ได้แก่ การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่มีคุณภาพสูง การพัฒนาทรัพยากรบุคคลในภูมิภาค และการส่งเสริมกฎระเบียบและสิ่งอำนวยความสะดวกทางการค้า

3. หลักการรักษาสันติภาพและเสถียรภาพ (commitment for peace and stability) ผ่านการบังคับใช้กฎหมายการเดินทะเลอย่างเคร่งครัด (Maritime Law Enforcement) การให้ความช่วยเหลือด้านสิทธิมนุษยชน การต่อต้านภัยก่อการร้าย การบริหารจัดการภายใต้ภัยพิบัติต่าง ๆ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และยังคงกล่าวรวมไปจนถึงในบางสถานการณ์ที่อาจต้องมีการสนับสนุนการใช้กองกำลังรักษาสันติภาพ (Peacekeeping Operations: PKO)

ภายใต้ยุทธศาสตร์ FOIP นี้ เนื่องจากพื้นที่ส่วนใหญ่ในภูมิภาคอินเดียน-แปซิฟิกเป็นทะเล เพราะฉะนั้น การพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกของท่าเรือต่าง ๆ ในภูมิภาค จึงมีความสำคัญต่อการบรรลุเป้าหมายการเชื่อมโยงในภูมิภาค (regional connectivity) เป็นอย่างมาก ประเทศญี่ปุ่นได้มีส่วนร่วมในโครงการพัฒนาท่าเรือหลายแห่งทั้งในเอเชียและแอฟริกา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้นั้น กล่าวได้ว่าเป็นผู้รับผลประโยชน์ที่สำคัญในการลงทุนของประเทศญี่ปุ่น โดยเฉพาะในโครงการทางด้านการพัฒนาท่าเรือเป็นหลัก โดยประเทศญี่ปุ่นได้ให้การสนับสนุนการปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐาน และการเสริมสร้างศักยภาพของท่าเรือ Sihanoukville ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1999 ซึ่งเป็นท่าเรือน้ำลึกแห่งเดียวของประเทศกัมพูชา และให้กู้ยืมเงินจำนวน 23 พันล้านดอลลาร์สหรัฐ เพื่อพัฒนาท่าเรือน้ำลึกแห่งใหม่ อีกทั้งได้ลงนามในข้อตกลงความร่วมมือ

กับภาคเอกชนและรัฐบาลเวียดนามเพื่อพัฒนาโครงการท่าเรือ Lach Huyen ในปี ค.ศ. 2013 และในปี ค.ศ. 2016 ประเทศญี่ปุ่น ให้สินเชื่อส่วนบุคคล (private loan) จำนวน 2.5 พันล้าน ดอลลาร์สหรัฐ สำหรับการพัฒนาโครงการท่าเรือน้ำลึกใน Patimban ประเทศอินโดนีเซีย

ในส่วนของโครงการที่มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริม การมีส่วนร่วมเพื่อสันติภาพ (proactive contribution to peace) นั้น แม้การส่งเสริมสันติภาพและความมั่นคงทาง การทหารเป็นเรื่องยากสำหรับประเทศญี่ปุ่น เนื่องจาก มีข้อจำกัดทางด้านรัฐธรรมนูญฉบับสันติภาพ (Pacifist Constitution) ซึ่งป้องกันไม่ให้ประเทศญี่ปุ่นมีส่วนร่วมทางทหาร ในความขัดแย้งของประเทศอื่น อย่างไรก็ตาม ประเทศญี่ปุ่น ก็พยายามที่จะเปลี่ยนแปลงการตีความรัฐธรรมนูญเพื่อให้บรรลุ วัตถุประสงค์ด้านความมั่นคงและเพื่อผลประโยชน์แห่งชาติมากขึ้น ตัวอย่างของโครงการภายใต้ยุทธศาสตร์ FOIP เพื่อส่งเสริม การมีส่วนร่วมเพื่อสันติภาพของประเทศญี่ปุ่น เช่น การมอบเงิน สนับสนุน จำนวน 200 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ให้แก่ประเทศต่าง ๆ ในทวีปแอฟริกาใต้ ในการต่อสู้กับกลุ่มก่อการร้าย นอกจากนี้ ประเทศญี่ปุ่นยังได้ให้เงินสนับสนุนอีกกว่า 15 ล้านดอลลาร์สหรัฐ เพื่อต่อสู้กับกลุ่ม Islamic State of Iraq and Syria (ISIS) เป็นต้น (Herald, 2015)

กล่าวโดยสรุป ยุทธศาสตร์ FOIP นี้ เป็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญต่อการดำเนินนโยบายต่างประเทศของประเทศญี่ปุ่น ซึ่งต่อยอดมาจากสุนทรพจน์เรื่อง “Confluence of the Two Seas” เมื่อปี ค.ศ. 2007 และการประกาศอย่างเป็นทางการในการประชุม TICAD VI เมื่อปี ค.ศ. 2016 ยุทธศาสตร์ FOIP ครอบคลุมมิติทั้งด้านเศรษฐกิจและความมั่นคง โดยต้องการเชื่อมโยงภูมิภาคเอเชียและแอฟริกาให้มีความมั่นคง แข็งแรง โดยแนวคิด FOIP นี้ มี 2 องค์ประกอบหลักที่สำคัญ ได้แก่ การสร้างความเชื่อมโยงในภูมิภาค (regional connectivity) และการมีส่วนร่วมเพื่อสันติภาพ (proactive contribution to peace)

อย่างไรก็ดี ยุทธศาสตร์ FOIP ของประเทศญี่ปุ่นภายใต้การบริหารประเทศของอดีตนายกรัฐมนตรี Abe นั้น แม้จะส่งผลดีต่อการพัฒนาระหว่างประเทศ แต่ยังเป็นที่ถกเถียงอยู่มาก โดยเฉพาะในด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในการใช้ยุทธศาสตร์ FOIP เป็นเครื่องมือในการรักษาดุลอำนาจของประเทศญี่ปุ่น และเพื่อเผยแพร่อิทธิพลของประเทศญี่ปุ่นไปยังประเทศอื่น ๆ โดยเฉพาะประเทศในภูมิภาคเอเชีย และแอฟริกา เพื่อขัดขวางการขยายอำนาจของประเทศจีน หรือแม้แต่การนำยุทธศาสตร์ FOIP ไปเปรียบเทียบกับยุทธศาสตร์ Belt and Road Initiative (BRI) ของประเทศจีน ว่าเป็นไปเพื่อถ่วงดุลอำนาจระหว่างประเทศญี่ปุ่นกับสหรัฐอเมริกา และประเทศจีน (Hosoya, 2019 และ Szechenyi and Hosoyz, 2019)

ในส่วนของประเทศไทยนั้น จากการดำเนินนโยบายตามยุทธศาสตร์ FOIP ของประเทศญี่ปุ่น พบว่า รัฐบาลประเทศญี่ปุ่นได้ให้การสนับสนุนประเทศไทยในหลาย ๆ โครงการภายใต้ยุทธศาสตร์ FOIP นี้ เช่น การส่งเสริมความมั่นคงและความปลอดภัยทางทะเล การต่อต้านการก่อการร้าย และการลดความเสี่ยงจากเหตุภัยพิบัติ และโครงการระเบียงเศรษฐกิจตะวันออก-ตะวันตก (East-West Economic Corridor) เป็นต้น แต่จากการศึกษาเบื้องต้น พบว่า ในประเทศไทยมีงานศึกษาวิจัยเกี่ยวกับ ยุทธศาสตร์ FOIP จำนวนไม่มากนัก จากช่องว่างนี้ ผู้เขียนจึงเห็นความสำคัญและต้องการที่จะศึกษาถึงยุทธศาสตร์ FOIP ซึ่ง เป็นนโยบายที่โดดเด่นของรัฐบาลอนุรักษ์นิยมที่นำโดยอดีตนายกรัฐมนตรี Abe โดยงานชิ้นนี้จะเน้นวิเคราะห์ถึงที่มาของนโยบาย สำคัญ และยุทธศาสตร์ของญี่ปุ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในช่วงเวลาการบริหารประเทศภายใต้รัฐบาลของอดีตนายกรัฐมนตรี Abe ทั้งในมิติด้านเศรษฐกิจและความมั่นคงระหว่างประเทศ รวมถึงท่าทีของประเทศต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง จีน สหรัฐอเมริกา และประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ต่อการดำเนินยุทธศาสตร์ FOIP ของประเทศญี่ปุ่น เพื่อให้เห็นถึงแนวโน้มการแข่งขันเชิงอำนาจของประเทศมหาอำนาจที่มีบทบาทและอิทธิพลในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มาอย่างยาวนาน โดยงานชิ้นนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อทำความเข้าใจยุทธศาสตร์ FOIP ของประเทศญี่ปุ่นในช่วงเวลา

การบริหารประเทศภายใต้รัฐบาลของอดีตนายกรัฐมนตรี Abe และการดำเนินนโยบายของประเทศญี่ปุ่นภายใต้ยุทธศาสตร์ FOIP และเพื่อศึกษาท่าทีของประเทศต่าง ๆ ได้แก่ จีน สหรัฐอเมริกา และประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ต่อการดำเนินยุทธศาสตร์ FOIP ของประเทศญี่ปุ่น เพื่อให้ผลการศึกษาค้นคว้าในเบื้องต้นนี้ สามารถนำไปเป็นข้อมูลให้กับผู้เกี่ยวข้องของไทยในการเตรียมรับมือกับการเผยแผ่อิทธิพลของประเทศมหาอำนาจ และการกำหนดทิศทางการดำเนินนโยบายต่างประเทศต่อประเทศญี่ปุ่นได้อย่างรู้เท่าทัน

บทที่ 2

การเปลี่ยนแปลงด้านนโยบายต่างประเทศ ของญี่ปุ่น

นโยบายต่างประเทศของญี่ปุ่นยุคก่อนสงครามโลกครั้งที่สอง

ประเทศญี่ปุ่นเริ่มมีปฏิสัมพันธ์กับชาติอื่น ๆ เป็นครั้งแรก ในยุคที่เรียกว่า “ระเบียบโลกแบบจีน” (Chinese world order) (Fairbank & Chen, 1968) โดยระเบียบโลกแบบจีนนี้ หมายถึง การที่จีนมีมุมมองว่า ประเทศจีนตั้งอยู่กึ่งกลางและเป็นศูนย์กลางของโลก (คำว่า Zhongguo ซึ่งเป็นคำภาษาจีน หมายถึง ประเทศจีนนั้น มีความหมายว่า middle kingdom หรือ อาณาจักรที่อยู่กึ่งกลาง) ซึ่งแนวคิดนี้ส่งผลต่อรูปแบบ การดำเนินนโยบายต่างประเทศของญี่ปุ่นในอดีต กล่าวคือ ในทางการเมืองนั้น เริ่มต้นตั้งแต่ช่วงปลายยุคสมัยยาโยอิ (ราว 300 ปี ก่อนคริสต์ศักราช–ค.ศ. 300) ญี่ปุ่นมีความพยายาม ที่จะสร้างสัมพันธ์ไมตรีกับจีนเป็นครั้งแรก โดยได้มีการบันทึก ไว้ว่าในรัชสมัยของ จักรพรรดินี ฮิเมโกะ (ค.ศ. 189–ค.ศ. 248) ซึ่งเป็นผู้ปกครองอาณาจักรยามะไต (Yamatai) พระนางได้ส่ง

นักการทูตพร้อมทั้งเครื่องบรรณาการไปเจริญสัมพันธไมตรีกับจีน ในปี ค.ศ. 238 และหลังจากนั้นพระนางได้ส่งนักการทูตและเครื่องบรรณาการไปจีนอย่างต่อเนื่องในปี ค.ศ. 243 และ ค.ศ. 248 แม้กระทั่งในยุคต่อ ๆ มา การเจริญสัมพันธไมตรีผ่านการส่งเครื่องบรรณาการแก่จีน ก็ยังมีอยู่อย่างต่อเนื่องมิได้ขาดและในทางกลับกัน เพื่อเป็นการตอบรับสัมพันธไมตรีของญี่ปุ่นและเป็นการยอมรับสถานะการเป็นรัฐบรรณาการของญี่ปุ่นอย่างเป็นทางการ จีนได้ส่งนักการทูตและของมีค่าต่าง ๆ ให้แก่ญี่ปุ่นเพื่อเป็นการตอบรับสัมพันธไมตรี (Cartwright, 2017)

แม้ว่าการมีลักษณะภูมิประเทศเป็นเกาะนั้น อาจส่งผลให้ญี่ปุ่นสามารถวางตัวเป็นกลางและแยกตัวจากความสัมพันธ์กับมหาอำนาจต่าง ๆ ได้ แต่ในประวัติศาสตร์ของประเทศญี่ปุ่น ผู้นำญี่ปุ่นและผู้สืบทอดอำนาจต่างต้องยอมรับถึงความยิ่งใหญ่และสวามิภักดิ์ต่อจีน ญี่ปุ่นจึงถูกรวมไว้ในระเบียบโลกแบบจีนที่มีจีนเป็นศูนย์กลาง การมีความสัมพันธ์อันดีกับจีนเช่นนี้ส่งผลดีทางเศรษฐกิจ การเมือง และความมั่นคงของญี่ปุ่น โดยในด้านเศรษฐกิจ พ่อค้าชาวญี่ปุ่นและชาวจีนสามารถทำการค้าระหว่างกันผ่านทางทะเลจีนตะวันออก ทะเลเหลือง และทะเลญี่ปุ่น (ดังแสดงในรูปที่ 2.1) จึงทำให้ผู้นำญี่ปุ่นในสมัยนั้นให้ความสำคัญกับการดำเนินนโยบายต่างประเทศและสร้างความสัมพันธ์กับจีน เพื่อประโยชน์ในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะทางการเมือง ความมั่นคง และเศรษฐกิจ (Hamashita, 1997)

รูปที่ 2.1 แผนที่ทางทะเลของประเทศญี่ปุ่น

ที่มา: Sea of Japan-th.png. (2020, October 31). Wikimedia Commons, the free media repository. Retrieved February 21, 2021 from https://commons.wikimedia.org/w/index.php?title=File:Sea_of_Japan-th.png&oldid=508516868.

สำหรับความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นกับประเทศในเอเชียตะวันออกอื่น ๆ ในยุคก่อนสงครามโลกครั้งที่ 1 นั้น เป็นไปอย่างค่อนข้างสงบราบรื่น ยกเว้นในช่วงการปกครองของ Hideyoshi Toyotomi (ค.ศ. 1537-1598) ที่ผู้นำญี่ปุ่นตัดสินใจผิดพลาดในการดำเนินนโยบายต่างประเทศเชิงรุกที่มุ่งขยายอำนาจและอิทธิพลของญี่ปุ่น เพื่อก้าวขึ้นสู่การเป็นผู้นำโลก โดยญี่ปุ่นได้บุกโจมตีเกาหลีในปี ค.ศ. 1592 และ 1597 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเอาชนะประเทศจีน แต่ผลจากการโจมตี

เกาหลีทั้งสองครั้ง ทำให้ญี่ปุ่นต้องพบกับความพ่ายแพ้อย่างราบคาบ เนื่องจากญี่ปุ่นไม่สามารถเอาชนะการต่อต้านจากจีนและเกาหลีได้ และผลที่ได้กลับมาก็คือ ความล้มเหลวทางการทหารของญี่ปุ่นในเอเชียตะวันออก และการตัดสินใจแยกตัวอย่างโดดเดี่ยว (Sakoku) ตามนโยบายที่ Ieyasu Tokugawa และปฐมโชกุนตระกูลโทกุงาวะ ประกาศในปี ค.ศ. 1639 โดยได้ออกคำสั่งห้ามชาวต่างชาติเข้าประเทศญี่ปุ่น ยกเว้นกลุ่มพ่อค้าชาวฮอลันดา (หรือเนเธอร์แลนด์ในปัจจุบัน) และชาวจีนจำนวนหนึ่งที่อาศัยอยู่ที่นางาซากิ และห้ามชาวญี่ปุ่นเดินทางออกนอกประเทศโดยเด็ดขาด (Henshall, 1999)

การแยกตัวอย่างโดดเดี่ยว โดยปิดประเทศจากการติดต่อกับโลกภายนอกอย่างสิ้นเชิงของญี่ปุ่นเป็นเวลากว่า 200 ปี หรือกว่า 2 ศตวรรษ ในช่วงศตวรรษที่ 17 ถึงศตวรรษที่ 19 แม้จะส่งผลกระทบต่อนโยบายต่างประเทศ และการชะงักงันของการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างประเทศกับประเทศต่าง ๆ ในสมัยนั้น หากแต่กลับส่งผลดีต่อญี่ปุ่นในการช่วยฟื้นฟูและรักษาเสถียรภาพทางการเมืองและสังคม สร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของคนญี่ปุ่น และลดความกดดันหรืออิทธิพลจากภายนอก โดยเฉพาะจากชาติตะวันตก และลัทธิล่าอาณานิคม ในระหว่างที่ญี่ปุ่นดำเนินนโยบายปิดประเทศนั้น ได้เกิดเหตุการณ์สำคัญ คือ ระเบียบโลกที่จีนเป็นศูนย์กลางได้ล่มสลายลง อันเป็นผลมาจากการพ่ายแพ้สงครามฝิ่น ซึ่งเป็นสงครามครั้งสำคัญ

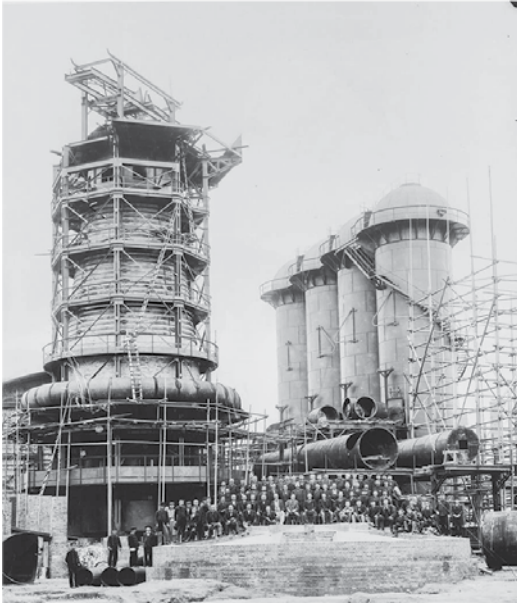
ในประวัติศาสตร์โลกระหว่างจีนและอังกฤษในปี ค.ศ. 1839-1842 ผลจากการพ่ายแพ้สงครามให้แก่ชาติตะวันตกและลัทธิล่าอาณานิคม ทำให้จีนต้องสูญเสียดินแดน และสิทธิสภาพนอกอาณาเขต อันเป็นผลมาจากสนธิสัญญาنانกิง ที่อังกฤษบังคับให้จีน ในฐานะผู้แพ้สงครามต้องลงนามในวันที่ 29 สิงหาคม ค.ศ. 1842

ภายหลังจากที่อิทธิพลของประเทศจีน และระเบียบโลก ที่มีจีนเป็นศูนย์กลางได้ล่มสลาย กระแสความกดดันจาก ประเทศตะวันตกที่ต้องการให้ญี่ปุ่นเปิดประเทศมีเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ จนในที่สุด ในปี ค.ศ. 1853 สหรัฐอเมริกานำโดย พลเรือจัตวา Matthew C. Perry ได้นำกองเรือรบจำนวน 4 ลำ เข้ามายังอ่าวโตเกียว และสามารถกดดันให้ญี่ปุ่นลงนามในสนธิสัญญายอมเปิดประเทศ และทำการค้ากับสหรัฐอเมริกาได้สำเร็จในปีถัดมา ภายใต้สนธิสัญญา คานางาวะ (The Treaty of Kanagawa) ค.ศ. 1854 ถือเป็นการสิ้นสุด การปิดประเทศมาอย่างยาวนานกว่า 200 ปีของญี่ปุ่น

นโยบายต่างประเทศของญี่ปุ่น เปลี่ยนแปลงทิศทาง อีกครั้งภายหลังจากการเปิดประเทศ โดยเฉพาะในสมัยเมจิ (ค.ศ. 1868-1912) ญี่ปุ่นสามารถฟื้นฟูและพัฒนาประเทศ ให้เข้าสู่ยุคอุตสาหกรรมได้อย่างรวดเร็วผ่านการปรับปรุงและ พัฒนาระบบการศึกษา เศรษฐกิจ และการเมืองภายในประเทศ จากความสำเร็จในด้านการพัฒนาประเทศอย่างรวดเร็วของ ญี่ปุ่นจนกลายเป็น รัฐสมัยใหม่ (modern state) ในภูมิภาค

ส่งผลให้ญี่ปุ่นมองว่า ตนสามารถเป็นชาติมหาอำนาจและต้องการ
จะยึดดินแดนรอบข้างเป็นอาณานิคม

รูปที่ 2.2 การพัฒนาทางอุตสาหกรรมในสมัยเมจิ

ที่มา: https://www.japan.go.jp/tomodachi/2020/autumn2020/emergence_of_industrial_japan.html

นโยบายต่างประเทศของญี่ปุ่นในช่วงนั้นจึงให้ความสำคัญ
กับการขยายอำนาจและแข่งขันกับมหาอำนาจชาติตะวันตก
และจีน ในช่วงปลายศตวรรษที่ 19 ญี่ปุ่นทำสงครามจีน-ญี่ปุ่น
ในปี ค.ศ. 1894-1895 ผลแห่งชัยชนะจากสงครามส่งผลให้

ญี่ปุ่นได้สิทธิในการครอบครองไต้หวันในปี ค.ศ. 1895 และญี่ปุ่นสามารถประสพชัยชนะอีกครั้งในการต่อสู้กับมหาอำนาจผิวขาว “White power” ในสงครามรัสเซีย-ญี่ปุ่น ในปี ค.ศ. 1904-1905 และสามารถผนวกดินแดนเกาหลีได้ในปี ค.ศ. 1910 การพัฒนาอย่างรวดเร็วและชัยชนะในสงครามต่าง ๆ ของญี่ปุ่น ทำให้ญี่ปุ่นต้องการสร้างระเบียบโลกใหม่เพื่อให้ตนเองเป็นศูนย์กลางอย่างใดก็ได้ การดำเนินนโยบายต่างประเทศภายใต้แนวคิดระเบียบโลกที่มีญี่ปุ่นเป็นศูนย์กลางนี้ ก็ต้องล่มสลายไปพร้อมกับการพ่ายแพ้ของญี่ปุ่นในสงครามโลกครั้งที่ 2

นโยบายต่างประเทศของญี่ปุ่นยุคหลังสงครามโลกครั้งที่สอง

ระเบียบโลกเกิดการเปลี่ยนแปลงอีกครั้งหลังจากสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 ในปี ค.ศ. 1945 กลายเป็นระเบียบโลกแบบสองขั้วอำนาจ (Bipolar World Order) ที่มีสหรัฐอเมริกาและสหภาพโซเวียตเป็นแกนนำของโลกฝั่งเสรีประชาธิปไตยและสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ และผลของสงครามโลกครั้งที่ 2 ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านนโยบายต่างประเทศของญี่ปุ่นอย่างมาก หลังจากที่ญี่ปุ่นพ่ายแพ้สงครามโลกครั้งที่ 2 ญี่ปุ่นถูกควบคุมโดยกลุ่มประเทศสัมพันธมิตร นำโดยสหรัฐอเมริกา ที่มีนายพล Douglas MacArthur ผู้บัญชาการสูงสุดของกองกำลังสัมพันธมิตร (Supreme Command for the Allied Power- SCAP) ทำหน้าที่เป็นผู้บริหารสูงสุดในการปกครองและการจัดระเบียบ

ญี่ปุ่นด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ในช่วงระหว่าง ค.ศ. 1945-1952 โดยสหรัฐอเมริกาได้กำหนดให้ญี่ปุ่นปฏิบัติตามรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ ซึ่งมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 3 พฤษภาคม ค.ศ. 1947 โดยเฉพาะมาตรา 9 ว่าด้วยการสละสิทธิ์การทำสงคราม และห้ามใช้กำลังในฐานะเป็นเครื่องมือในแก้ไขปัญหาหรือยุติความขัดแย้งระหว่างประเทศ และการปฏิเสธสิทธิในการจัดตั้งกองกำลังทหารประจำการ (Conventional Army) เหตุผลที่สำคัญก็คือ สหรัฐอเมริกามีแนวคิดที่จะจำกัดศักยภาพของญี่ปุ่นเพื่อไม่ให้ก่อสงครามอีกครั้ง (Schaller, 1985) ซึ่งประเทศญี่ปุ่นจำเป็นต้องยินยอม เพื่อแลกกับการรักษาสถาบันจักรพรรดิให้คงอยู่ต่อไป

การถูกปกครองโดยสหรัฐอเมริกาส่งผลให้การดำเนินนโยบายต่างประเทศ และการดำเนินยุทธศาสตร์ด้านความมั่นคงระหว่างประเทศของญี่ปุ่นในช่วงนั้นต้องพึ่งพิงอิทธิพลของสหรัฐอเมริกาเป็นหลัก ข้อจำกัดทางทหารของญี่ปุ่นนี้ มิได้ส่งผลทางลบเสียทีเดียวต่อประเทศญี่ปุ่น โดยเฉพาะเมื่อโลกเข้าสู่ยุคสงครามเย็นที่นานาประเทศต่างเผชิญความตึงเครียดต่อสถานการณ์ทางการเมืองในประเทศ และระหว่างประเทศ ญี่ปุ่นสามารถให้ความสำคัญและจดจ่อกับการพัฒนาทางเศรษฐกิจ โดยมีต้องกังวลถึงปัญหาความมั่นคงและการเพิ่มศักยภาพทางการทหาร (Koga, 2018) การดำเนินนโยบายของญี่ปุ่นในยุคหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 นี้ เกิดขึ้นภายใต้หลักการ

ที่เรียกว่า Yoshida Doctrine โดยอดีตนายกรัฐมนตรี Shigeru Yoshida (เป็นนายกรัฐมนตรีสองสมัย ในปี ค.ศ. 1946-1947 และ ค.ศ. 1948-1954) หลักการนี้กำหนดรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของญี่ปุ่นในช่วงหลังสงครามว่า ควรที่จะต้องให้ความสำคัญกับภารกิจในการฟื้นฟูบูรณะ และการพัฒนาเศรษฐกิจเป็นหลัก ในขณะที่กิจการอื่น ๆ ได้แก่ ด้านความมั่นคง และกิจการทางการเมือง จะอยู่ภายใต้การดูแลของสหรัฐอเมริกา โดยรัฐบาลญี่ปุ่นให้ความสำคัญกับผลประโยชน์แห่งชาติ โดยเฉพาะผลประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจ เพื่อฟื้นฟูประเทศซึ่งได้รับความเสียหายจากสงครามให้กลับสู่สถานะเดิมโดยเร็ว อย่างไรก็ตาม แม้การดำเนินนโยบายภายใต้หลักการนี้จะส่งผลดีต่อความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจของญี่ปุ่น แต่ก็ส่งผลให้บทบาทในเวทีโลกของญี่ปุ่นลดลง เนื่องจากญี่ปุ่นดำเนินนโยบายหลีกเลี่ยงการเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับการเมืองระหว่างประเทศ และให้ความสำคัญแก่ความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นกับสหรัฐอเมริกา การดำเนินนโยบายต่างประเทศของญี่ปุ่นในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 จึงไม่มีความเป็นเอกเทศนัก เนื่องจากต้องพึ่งพิงความมั่นคงจากสหรัฐอเมริกาเป็นหลัก

อย่างไรก็ดี ในช่วงทศวรรษที่ 1950 เริ่มเกิดกระแสต่อต้านการดำเนินนโยบายต่างประเทศภายใต้ Yoshida Doctrine จากกลุ่มที่เรียกว่า กลุ่มต่อต้าน Yoshida หรือ กลุ่มที่ถูกเรียกภายหลังว่าเป็น กระแสทางเลือก (Alternative Stream) กลุ่ม

ต่อต้าน Yoshida นำโดยอดีตนายกรัฐมนตรี Nobusuke Kishi (ดำรงตำแหน่งในปี ค.ศ. 1957-1960) เขาได้ดำเนินนโยบายต่างประเทศซึ่งแตกต่างไปจาก Yoshida Doctrine โดยให้ความสำคัญกับ นโยบายเอเชีย และพยายามปรับระดับความสัมพันธ์กับสหรัฐอเมริกาให้มีลักษณะที่เท่าเทียมกันมากกว่าจะเป็นไปในลักษณะของการพึ่งพิงอิทธิพลสหรัฐอเมริกาดังเช่นในอดีต (Sudo, 2015) ญี่ปุ่นจึงเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการดำเนินนโยบายต่างประเทศเป็นเชิงรุก และมุ่งเน้นการพึ่งพาตนเองมากขึ้น นโยบายต่างประเทศของญี่ปุ่นมีการเปลี่ยนแปลงอีกครั้งในช่วงทศวรรษที่ 1970 เมื่ออดีตนายกรัฐมนตรี Takeo Miki (ดำรงตำแหน่ง ค.ศ. 1974-1976) ริเริ่มนโยบาย Open Regionalism หรือ นโยบายความเป็นภูมิภาคแบบเปิด ที่ให้ความสำคัญกับการเปิดเสรีทางการค้ากับประเทศต่าง ๆ นอกกลุ่มภูมิภาค มากกว่าการจำกัดการดำเนินความสัมพันธ์เฉพาะกับประเทศภายในภูมิภาคเดียวกันเท่านั้น (Sudo, 2015) และต่อมาอดีตนายกรัฐมนตรี Takeo Fukuda (ดำรงตำแหน่ง ค.ศ. 1976-1978) สืบทอดแนวคิดดังกล่าวและได้มีการขยายความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นกับ ASEAN ผ่านการดำเนินนโยบายต่างประเทศในลักษณะพหุภาคีเชิงรุก (Proactive multilateralism)

ในช่วงทศวรรษที่ 1980 เกิดกระแสผลลัคน์จากพลังขับเคลื่อนภายในประเทศที่ต้องการเรียกร้องให้เกิดการ

เปลี่ยนแปลงด้านนโยบายต่างประเทศของญี่ปุ่นมากขึ้น โดยเฉพาะในกลุ่มนักการเมืองฝ่ายขวาภายในพรรคเสรีประชาธิปไตย (Liberal Democratic Party-LDP) ที่ต้องการให้ญี่ปุ่นมีนโยบายเชิงรุกและเป็นอิสระมากขึ้น มากกว่าที่จะตกอยู่ภายใต้การดูแลควบคุมของสหรัฐอเมริกาดังเช่นในอดีต แม้แต่กลุ่มคนที่เคยสนับสนุนการเป็นพันธมิตรกับสหรัฐอเมริกาก็เริ่มที่จะเรียกร้องให้กองกำลังของญี่ปุ่นมีบทบาทในเวทีโลกมากขึ้น

อดีตนายกรัฐมนตรี Yasuhiro Nakasone (ดำรงตำแหน่ง ค.ศ. 1982-1987) ได้เรียกร้องในช่วงกลางทศวรรษ 1980 ให้มีการเปลี่ยนแปลงยุทธศาสตร์ของประเทศญี่ปุ่นจาก ประเทศแห่งสันติ (heiwa kokka หรือ peace-oriented country) ที่อยู่ภายใต้ร่มการดูแลด้านความมั่นคงของสหรัฐอเมริกา จำกัดบทบาททางทหารเฉพาะกิจการภายในประเทศ และไม่สร้างความรู้สึกเป็นศัตรูแก่ประเทศเพื่อนบ้าน สู่การเป็น ประเทศปกติธรรมดา (zairaigata kokka หรือ ordinary country) ที่ลดการพึ่งพิงสหรัฐอเมริกา และขยายบทบาทกองกำลังป้องกันตนเองของญี่ปุ่น แนวคิดเรื่องการทำให้ญี่ปุ่นเป็นประเทศปกติธรรมดานี้ เกิดจากความเข้าใจว่าสถานะของญี่ปุ่นในสายตาประชาคมโลกนั้น ค่อนข้างจะแปลกแตกต่างจากประเทศอื่น ๆ ดังนั้น จึงจำเป็นต้องมีการแก้ไขเปลี่ยนแปลงให้เข้ากับบริบทโลกที่เปลี่ยนแปลงไป (Takashi and Jain, 2000)

เมื่อสงครามเย็นสิ้นสุดจากการล่มสลายของสหภาพโซเวียต ในปี ค.ศ. 1991 ระเบียบโลกจึงกลายเป็นระเบียบโลกแบบขั้วเดียว (Unipolar World Order) ที่มีสหรัฐอเมริกาเป็นมหาอำนาจเดียว (US Hegemony) และยังเป็นจุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนแปลงการดำเนินนโยบายต่างประเทศของญี่ปุ่น จากในอดีตที่ผู้นำญี่ปุ่นยึดมั่นในหลักการ Yoshida Doctrine และไม่ต้องการให้ญี่ปุ่นมีบทบาทโดดเด่นในเวทีโลก แต่ภายหลังจากยุคสงครามเย็น ผู้นำญี่ปุ่นส่วนหนึ่งเห็นว่า ญี่ปุ่นควรมีบทบาทในสังคมโลกมากขึ้น ในแง่หนึ่ง ญี่ปุ่นมีความต้องการที่จะเป็นตัวแสดงอิสระ ไม่พึ่งพิงหรือตกอยู่ภายใต้อำนาจของสหรัฐอเมริกา ดังเช่นในอดีต และการเป็นพันธมิตรกับสหรัฐอเมริกาอาจสร้างความอ่อนไหวในการดำเนินนโยบายต่างประเทศของญี่ปุ่น อันเนื่องมาจากการแทรกแซงและขยายอำนาจของสหรัฐอเมริกาในภูมิภาค ในอีกแง่หนึ่ง อิทธิพลทางเศรษฐกิจของจีนที่เพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ ค่อนข้างจะเป็นตัวแปรสำคัญในการเปลี่ยนดุลอำนาจในภูมิภาค เอเชีย-แปซิฟิก และในดินแดนที่ไกลออกไป นอกจากนี้ ความสามารถทางการทหารที่เพิ่มขึ้นของประเทศเพื่อนบ้านอย่าง เกาหลีเหนือ ยังเป็นตัวแปรสำคัญต่อสถานการณ์ความมั่นคงโดยรวมของญี่ปุ่นและในระดับภูมิภาค (Takashi and Jain, 2000)

นอกจากนี้ ในช่วงยุคหลังสงครามเย็น ในฐานะที่ญี่ปุ่นเป็นประเทศที่มีการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจสูงเป็นอันดับต้น ๆ ของโลก นานาประเทศต่างเรียกร้องและกระตุ้นให้ญี่ปุ่น

แสดงบทบาทสร้างสรรค์ในความสัมพันธ์ระดับภูมิภาคและระหว่างประเทศ และผู้นำญี่ปุ่นในสมัยนั้นก็ดูเหมือนจะมีท่าทีเห็นด้วยกับแนวทางนี้ อีกทั้ง สหรัฐอเมริกาต้องการให้ญี่ปุ่นแบ่งเบาภาระหน้าที่ในการบริหารปกครองในระดับโลก (global governance) ผ่านการร่วมให้ความช่วยเหลือบางประการแก่ประเทศต่าง ๆ ในประชาคมโลก เช่น การให้ความช่วยเหลือด้านการพัฒนา แม้กระนั้นก็ตาม สหรัฐอเมริกามีได้ต้องการเชื้อเชิญให้ญี่ปุ่นมาแก่งแย่งหรือช่วงชิงความเป็นผู้นำโลกไปจากสหรัฐอเมริกาแต่อย่างใด ประเทศไร้นิวเคลียร์อย่างญี่ปุ่นยังจำเป็นต้องพึ่งพาการปกป้องภายใต้ร่มนิวเคลียร์ของสหรัฐอเมริกา จึงทำให้ทิศทางนโยบายต่างประเทศของญี่ปุ่นในยุคหลังสงครามเย็น ยังคงอยู่ภายใต้เงาแห่งความสัมพันธ์กับสหรัฐอเมริกา ซึ่งเป็นพันธมิตรด้านความมั่นคงและหุ้นส่วนทางการค้าที่สำคัญ (Tamamoto, 2009)

เมื่อพิจารณาถึงความสามารถของประเทศ และความคาดหวังของประเทศอื่น ๆ ต่อบทบาทระหว่างประเทศของญี่ปุ่นที่เพิ่มขึ้น ดังนั้นในช่วงต้นทศวรรษที่ 1990 รัฐบาลญี่ปุ่นได้มีท่าทีที่แน่วแน่ในการขยายความช่วยเหลือแก่ประชาคมโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง แนวคิดเรื่องการสร้างให้ญี่ปุ่นเป็นประเทศปกติธรรมดาได้ถูกนำมาปรับใช้ในการดำเนินนโยบายต่างประเทศอย่างอิสระของญี่ปุ่นในช่วงนั้น ผ่านการขยายบทบาทด้านการทหารของประเทศญี่ปุ่น การขยายบทบาทของกองกำลังป้องกันตนเองญี่ปุ่น (Japan's Self Defense Force) การให้

ความช่วยเหลือเพื่อการพัฒนาแก่ประเทศต่าง ๆ และการลดการพึ่งพาสหรัฐอเมริกาในด้านความมั่นคงแห่งชาติ และจากแรงผลักดันในประเทศที่เกิดขึ้น ส่งผลให้เกิดการทบทวนรัฐธรรมนูญญี่ปุ่น ซึ่งในเวลานั้นแทบจะเป็นเรื่องที่เป็นไปไม่ได้เลย (Takashi and Jain, 2000) นโยบายต่างประเทศญี่ปุ่นในทศวรรษที่ 1990 จึงบอกเล่าเรื่องราวการขยายบทบาทของญี่ปุ่นสู่เวทีโลก การขยายบทบาทของญี่ปุ่นมีตัวอย่างให้เห็นในหลากหลายประเด็นด้วยกัน ตั้งแต่การมีส่วนร่วมในปฏิบัติการรักษาสันติภาพ (peacekeeping) การช่วยเหลือด้านมนุษยธรรม การรักษาสิ่งแวดล้อมโลก และประเด็นด้านสิทธิมนุษยชนสากล เป็นต้น การปรับนโยบายเช่นนี้มีเป้าหมายเพื่อแสดงให้เห็นถึงความสามารถของญี่ปุ่นในการเป็นพันธมิตรที่สามารถร่วมแบ่งเบาภาระและช่วยรักษาดุลอำนาจของสหรัฐอเมริกา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เพื่อรักษาดุลอำนาจกับจีน ในช่วงที่จีนเริ่มแผ่ขยายอำนาจในช่วงปลายทศวรรษที่ 2000 (Koga, 2018)

นโยบายต่างประเทศของญี่ปุ่นสมัยอดีตนายกรัฐมนตรี Shinzo Abe

ในการดำเนินนโยบายต่างประเทศของญี่ปุ่นนั้น มีการถกเถียงกันในประเทศญี่ปุ่นอย่างต่อเนื่องถึงการเปลี่ยนแปลงยุทธศาสตร์ของประเทศ โดยเฉพาะในเรื่องของความมั่นคงและ

การป้องกันประเทศ รวมถึงการขยายบทบาทในเวทีระหว่างประเทศให้มากขึ้น แม้ความคิดเห็นของประชาชนชาวญี่ปุ่นส่วนหนึ่งยังคงสนับสนุนและต้องการให้ญี่ปุ่นรักษาแนวทางเดิมดังเช่นที่เคยทำมาตลอดในช่วงสมัยสงครามเย็น เนื่องจากความคิดในการต่อต้านสงครามได้ฝังรากฝังลงในสังคมญี่ปุ่นมายาวนาน อย่างไรก็ตาม ก็มีความคิดเห็นที่แตกต่างไปจากหลายภาคส่วน ที่มีความเห็นว่า ญี่ปุ่นควรมีส่วนร่วมในการลดความตึงเครียดและความขัดแย้งในภูมิภาคเอเชียตะวันออกมากขึ้น และการที่จะบรรลุเป้าหมายดังกล่าวได้นั้น ญี่ปุ่นจำเป็นต้องรักษาความสัมพันธ์กับสหรัฐอเมริกาและควรมีกองกำลังและอาวุธยุทโธปกรณ์ในระดับที่ไม่เป็นภัยคุกคามและไม่ก่อให้เกิดความรู้สึกหวาดระแวงแก่ประเทศเพื่อนบ้าน ประกอบกับสถานการณ์โลกที่เปลี่ยนแปลงไป ระเบียบโลกที่มีสหรัฐอเมริกาเป็นศูนย์กลางเริ่มถูกท้าทายจากประเทศมหาอำนาจใหม่ เช่น จีน รัสเซีย รวมถึง ญี่ปุ่น ที่แสดงท่าทีว่าต้องการขยายบทบาทของตนในเวทีโลกมากขึ้น ระเบียบโลกแบบหลายขั้ว (Multipolar World Order) จึงเริ่มก่อตัว แม้ในโลกเสรีประชาธิปไตยจะยังมีสหรัฐอเมริกาเป็นผู้นำ แต่บทบาทของสหรัฐอเมริกาก็มิได้โดดเด่นเป็นผู้นำเดี่ยวเพียงลำพังดังเช่นในอดีต หรือในระเบียบโลกแบบ Unipolar ในช่วง 20 ปีที่ผ่านมา หากแต่มีประเทศ หรือกลุ่มประเทศอื่น ๆ อีกหลายขั้วที่เข้ามาถ่วงดุลและลดทอนอำนาจการเป็นผู้นำโลกไปจากประเทศสหรัฐอเมริกา

สถานการณ์ทางการเมืองระหว่างประเทศและระเบียบโลกที่เปลี่ยนแปลงไป ส่งผลต่อทิศทางนโยบายต่างประเทศของญี่ปุ่นในช่วงทศวรรษที่ 2000-2020 โดยเฉพาะในสมัยของอดีตนายกรัฐมนตรี Shinzo Abe (ดำรงตำแหน่ง ค.ศ. 2006-2007 และ ค.ศ. 2012-2020) ผู้ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นหนึ่งในนายกรัฐมนตรีของญี่ปุ่นที่มีความสำคัญมากที่สุดคนหนึ่งนับตั้งแต่สิ้นสุดสงครามเย็น เขาได้สร้างการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญต่อการดำเนินนโยบายต่างประเทศของญี่ปุ่นถึง 3 ประการด้วยกัน ประการแรก คือ การเปลี่ยนแปลงทางสถาบัน โดยการจัดตั้งสภาความมั่นคงแห่งชาติของญี่ปุ่น (Japan's National Security Council) และสำนักงานความมั่นคงแห่งชาติ (National Security Secretariat) ในปี ค.ศ. 2013 เพื่อเป็นศูนย์กลางในการกำหนดทิศทางนโยบายด้านความมั่นคงและด้านการต่างประเทศของญี่ปุ่น ซึ่งในอดีตนั้น การกำหนดนโยบายต่างประเทศ ต้องผ่านการหารือและเห็นชอบจากกระทรวงต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น กระทรวงกลาโหม กระทรวงเศรษฐกิจ การค้าและอุตสาหกรรม และกระทรวงการต่างประเทศ ซึ่งส่งผลให้บางนโยบายที่ผู้นำรัฐบาลเสนอ อาจไม่ได้รับความเห็นชอบ และต้องตกไป

ในระหว่างการดำรงตำแหน่งของอดีตนายกรัฐมนตรี Abe เขาได้เข้าร่วมประชุมกับสภาความมั่นคงแห่งชาตินี้อย่างสม่ำเสมอ ดังนั้น เกือบทุก ๆ นโยบายหรือยุทธศาสตร์ด้าน

การต่างประเทศและความมั่นคงที่ออกมา¹นั้น อดีตนายกรัฐมนตรี Abe มีส่วนร่วมในการรับฟังและแสดงความคิดเห็นร่วมกับรัฐมนตรีและคณะที่ปรึกษาแทบทั้งสิ้น การเปลี่ยนแปลงทางสถาบันนี้ ทำให้อดีตนายกรัฐมนตรี Abe สามารถที่จะดำเนินนโยบายต่างประเทศเชิงรุกได้โดยมีต้องเผชิญกับข้อจำกัดของระบบราชการดังเช่นในอดีต และหลังจากจัดตั้งสภาความมั่นคงแห่งชาติได้ 2 ปี เขาสามารถผลักดันให้มีการตีความรัฐธรรมนูญมาตรา 9 ใหม่ เพื่อให้ญี่ปุ่นสามารถใช้สิทธิป้องกันตนเองร่วมกับชาติพันธมิตร (collective self-defense) ในการส่งทหารไปช่วยประเทศพันธมิตรสู้รบนอกดินแดนญี่ปุ่นได้เมื่อเกิดสงครามที่อาจเป็นภัยคุกคามต่อการอยู่รอดของญี่ปุ่น และเพื่อเป็นการขยายบทบาทด้านความมั่นคงระหว่างประเทศในเวทีโลกอีกด้วย

การเปลี่ยนแปลงที่สองในด้านนโยบายต่างประเทศ คือ การประกาศใช้ยุทธศาสตร์ความมั่นคงแห่งชาติ (National Security Strategy) ในเดือนธันวาคม ค.ศ. 2013 ซึ่งการประกาศใช้ยุทธศาสตร์ความมั่นคงแห่งชาตินี้ ทำให้ญี่ปุ่นมีวิสัยทัศน์ระยะยาวและชัดเจน นอกจากนี้ ยังแสดงให้เห็นถึงท่าทีที่ชัดเจนของญี่ปุ่นที่ต้องการขยายบทบาทนำด้านความมั่นคงในภูมิภาค โดยแผนยุทธศาสตร์นี้ ได้กำหนดทิศทางนโยบายในทุกด้านของญี่ปุ่น รวมถึงนโยบายต่างประเทศในอีก 10 ปีข้างหน้า ภายใต้หลักการสันตินิยมเชิงรุก (Proactive Pacifism) ในการ

เข้าไปมีส่วนร่วมในการรักษาสันติภาพและเสถียรภาพในเวทีโลก โดยมีเป้าหมายที่สำคัญ 3 ประการคือ

- 1) เพิ่มขีดความสามารถทางการทหาร
- 2) พัฒนาความสัมพันธ์กับสหรัฐอเมริกาให้เข้มแข็ง แน่นแฟ้นมากยิ่งขึ้น และแสวงหาพันธมิตรใหม่เพิ่มเติม ทั้งในและนอกภูมิภาค
- 3) ส่งเสริมระเบียบโลกสากลและการมีบทบาทนำ ในการแก้ไขข้อพิพาทด้วยวิธีการทางการทูต

การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญประการสุดท้ายคือ การสนับสนุนนโยบายต่างประเทศที่ให้ความสำคัญกับค่านิยมสากลผ่านวิธีการทูตที่เน้นคุณค่า (value-oriented diplomacy) ซึ่งแตกต่างจากในอดีตที่นโยบายต่างประเทศของญี่ปุ่นมักจะเน้นการปฏิบัติ (Pragmatic) และผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจเป็นสำคัญ โดยภายใต้แนวคิดที่เน้นคุณค่านี้ รัฐบาลญี่ปุ่นให้ความสำคัญกับการส่งเสริมค่านิยมสากล ได้แก่ เสรีภาพ ประชาธิปไตย สิทธิมนุษยชน หลักนิติธรรม และระบบเศรษฐกิจแบบการตลาด ด้วยเหตุนี้อดีตนายกรัฐมนตรี Abe จึงให้ความสำคัญกับการขยายความร่วมมือกับประเทศประชาธิปไตยต่าง ๆ เช่น อังกฤษ ฝรั่งเศส สหรัฐอเมริกา อินเดีย และออสเตรเลีย (Sudo, 2015) และสนับสนุนการให้ความช่วยเหลือด้านการพัฒนาแก่ประเทศกำลังพัฒนาทั้งในและนอกภูมิภาค

การดำเนินนโยบายต่างประเทศในสมัยอดีตนายกรัฐมนตรี Abe ซึ่งมีอุดมการณ์ชาตินิยมและอนุรักษนิยม ได้แสดงให้เห็นถึงท่าทีเชิงรุกที่ชัดเจนภายใต้แนวความคิดการมีส่วนร่วมเชิงรุกเพื่อสันติภาพ ผ่านการขยายบทบาททางการทหารและความมั่นคงระหว่างประเทศ การสร้างความร่วมมือระหว่างประเทศกับประเทศพันธมิตรทั้งในและนอกภูมิภาค และการให้ความสำคัญกับการรักษาภาวะเป็ียบและค่านิยมสากล ซึ่งแตกต่างจากในอดีตที่การดำเนินนโยบายต่างประเทศและการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศจะถูกจำกัดเฉพาะมิติด้านเศรษฐกิจและวัฒนธรรมเท่านั้น นโยบายเหล่านี้ในแง่หนึ่งได้กลายเป็นเครื่องมือสร้างความเข้มแข็งให้กับระเบียบโลกแบบเสรี (Liberal World Order) ที่ส่งเสริมระบอบเสรีประชาธิปไตยและความเข้มแข็งของสถาบันระหว่างประเทศ ในการสร้างสันติภาพและเสถียรภาพของโลก และกลายมาเป็นหลักการที่สำคัญในยุทธศาสตร์ FOIP ของญี่ปุ่น ซึ่งจะได้กล่าวถึงในรายละเอียดในบทถัดไป

บทที่ 3

ที่มา และสาระสำคัญของยุทธศาสตร์ FOIP

ที่มาของยุทธศาสตร์ FOIP

แน่นอนที่ว่า กรอบแนวคิดยุทธศาสตร์ FOIP ของญี่ปุ่น ในสมัยของอดีตนายกรัฐมนตรี Abe นี้ มิได้เกิดขึ้นเพียงชั่วข้ามคืน จุดเริ่มต้นของแนวคิดนี้ย้อนไปในสมัยเมื่ออดีตนายกรัฐมนตรี Abe กล่าวสุนทรพจน์ในการประชุมระหว่างประเทศแห่งโตเกียว เพื่อการพัฒนาแอฟริกา ครั้งที่ 6 (the Sixth Tokyo International Conference on African Development-TICAD) เมื่อเดือน สิงหาคม ค.ศ. 2016 ณ ประเทศเคนยา การกล่าวสุนทรพจน์ ในครั้งนี้ อดีตนายกรัฐมนตรี Abe ได้เน้นย้ำถึงความสำคัญของการพัฒนาเศรษฐกิจ รวมถึงความจำเป็นในการสร้างโครงสร้างพื้นฐาน ที่มีคุณภาพสูงที่เชื่อมโยงทวีปเอเชียและแอฟริกา รวมถึงเส้นทางคมนาคมทางทะเล (Sea Lines of Communication-SLOCs) ระหว่างทะเลต่าง ๆ ในทวีปเอเชียและมหาสมุทรอินเดีย และ ตั้งแต่นั้น นักวิชาการ นักวิจัย และสื่อต่าง ๆ รวมถึงผู้กำหนด นโยบายของประเทศต่าง ๆ ต่างก็ศึกษา และวิพากษ์วิจารณ์ถึง ยุทธศาสตร์ FOIP นี้ ถึงความหมายและวัตถุประสงค์ที่แท้จริง ของยุทธศาสตร์นี้ของญี่ปุ่น

ยุทธศาสตร์ FOIP ได้รับการวิพากษ์ว่าเป็นยุทธศาสตร์ ภูมิเศรษฐศาสตร์ (geo-economics) และเป็นคู่แข่งกับยุทธศาสตร์ ข้อริเริ่มหนึ่งแถบหนึ่งเส้นทาง (Belt and Road Initiative-BRI) ของจีน ภายใต้ยุทธศาสตร์ FOIP นี้ ญี่ปุ่นได้เสนอให้การช่วยเหลือ เพื่อการพัฒนาแก่ประเทศกำลังพัฒนาต่าง ๆ เสมือนกับเป็นอีก ทางเลือกหนึ่งนอกจาก BRI อย่างไรก็ตาม มีผู้วิพากษ์วิจารณ์ว่า ความเข้าใจง่าย ๆ ที่ว่ายุทธศาสตร์ FOIP คือ ยุทธศาสตร์ตอบโต้จีน (counter-China strategy) นั้น อาจจะถูกมองว่าเป็นคำอธิบาย ที่ค่อนข้างตื่นเงินและตื่นรูปไปสักหน่อย (Koga, 2020) เนื่องจากมองข้ามความจริงที่ว่า ยุทธศาสตร์ FOIP นี้ ถูกพัฒนาขึ้น เพื่อตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงในระยะยาวของตำแหน่ง ศูนย์กลางทางเศรษฐกิจโลกที่อาจเคลื่อนจากยุโรปตะวันตก มาสู่ประเทศในภูมิภาคอินโด-แปซิฟิก ดังนั้น ยุทธศาสตร์ FOIP จึงมีเป้าหมายหลักในการร่วมมือกันกับนานาประเทศ รวมทั้งจีน และประเทศมหาอำนาจอื่น ๆ ในภูมิภาคอินโด-แปซิฟิก เพื่อส่งเสริม สันติภาพและความมั่งคั่งของภูมิภาค ที่ประเทศต่าง ๆ ยึดถือและ ปฏิบัติตามค่านิยมสากลภายใต้ระบบเศรษฐกิจและการเมือง ระหว่างประเทศร่วมกัน (Abe, 2018)

นอกจากนี้ ภายใต้ยุทธศาสตร์ FOIP ญี่ปุ่นมีความพยายาม ในการที่จะเป็นผู้สร้างกฎเกณฑ์และกำหนดบรรทัดฐาน (norm setting) ในภูมิภาค ซึ่งต่อยอดมาจากแนวคิดส่วนโค้งแห่งเสรีภาพ และความมั่งคั่ง (Arc of Freedom and Prosperity-AFP)

ที่ประกาศโดยอดีตรัฐมนตรีต่างประเทศ นาย Taro Aso ในสมัยรัฐบาลนาย Abe สมัยแรก ในปี ค.ศ 2007 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความมั่นคงและความร่วมมือในกลุ่มประเทศประชาธิปไตย ถึงแม้ AFP จะมีได้มีวัตถุประสงค์หลักในการยับยั้งอำนาจจีน แต่แนวคิดที่เน้นด้านคุณค่า (value-oriented approach) สร้างความกังวลและเกิดข้อวิพากษ์วิจารณ์ว่า ญี่ปุ่นกำลังพยายามที่จะสร้างภูมิภาคที่จะไม่รวมเอาประเทศที่มีคุณค่าหรือแนวคิดที่แตกต่าง ดังนั้น จากข้อกังวลนี้ ทำให้ยุทธศาสตร์ FOIP ให้ความสำคัญกับเรื่องกฎเกณฑ์ บรรทัดฐาน และหลักการที่ได้รับการยอมรับเป็นสากลจากทุกประเทศในภูมิภาคมากกว่าที่จะเลือกให้ความสำคัญกับแนวทางใดเพียงแนวทางเดียว (Satake, 2019)

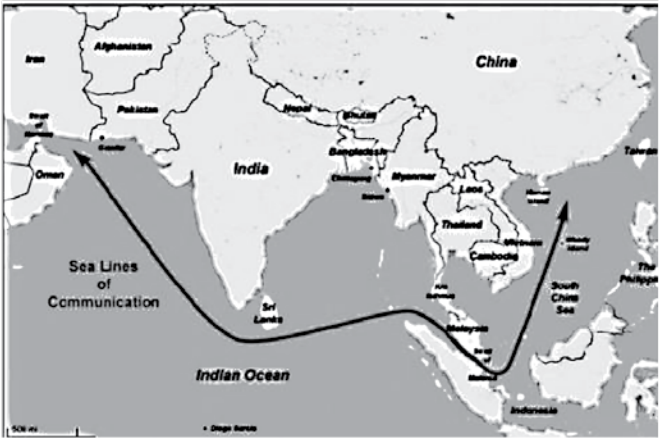
ที่ผ่านมาในอดีตนั้น ญี่ปุ่นมักจะดำเนินนโยบายหรือกำหนดยุทธศาสตร์ตามประเทศสหรัฐอเมริกา การริเริ่มยุทธศาสตร์ FOIP นี้ ถือได้ว่าเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์ที่ญี่ปุ่นนำเสนอวิสัยทัศน์ที่สำคัญต่อการกำหนดระเบียบระหว่างประเทศที่ได้รับการยอมรับจากตัวแสดงที่สำคัญต่าง ๆ ของโลก เช่น สหรัฐอเมริกา ฝรั่งเศส อินเดีย และอังกฤษ แม้แต่อดีตประธานาธิบดี Donald Trump ได้ประกาศว่า สหรัฐอเมริกาสนับสนุนความเป็นผู้นำของญี่ปุ่นภายใต้ยุทธศาสตร์ FOIP และนี่ถือเป็นการประกาศนามครั้งสำคัญของอดีตนายกรัฐมนตรี Abe ในเวทีโลก

ทำไมต้องอินโด-แปซิฟิก

คำว่า อินโด-แปซิฟิก เริ่มเป็นที่นิยมในช่วงราว ๆ ปี ค.ศ. 2010 เมื่อหน่วยงานด้านความมั่นคงของญี่ปุ่นเริ่มนำคำนี้มาใช้ อันเนื่องมาจากความกังวลต่อการแผ่ขยายอำนาจและอิทธิพลของจีนที่มากขึ้นเรื่อย ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการแผ่ขยายอำนาจทางทะเล โดยเฉพาะในทะเลจีนตะวันออก ทะเลจีนใต้ และมหาสมุทรอินเดีย นักวางแผนด้านยุทธศาสตร์ของญี่ปุ่นค่อนข้างมีความกังวลเกี่ยวกับ กลยุทธ์พื้นที่สีเทา (grey-zone tactics) ของจีน ที่รัฐบาลจีนต้องการช่วยๆ ให้เกิดความตึงเครียด โดยใช้ยุทธวิธีต่าง ๆ เช่น สงครามเชิงจิตวิทยา เช่น กลยุทธ์ปรับเปลี่ยนเรือประมงพลเรือนให้กลายเป็นเครื่องมือทางทหาร เพื่อสร้างกรณีพิพาทในพื้นที่ที่ไม่มีกรณีพิพาทมาก่อน และยุทธศาสตร์สร้อยไข่มุก (String of Pearls) ซึ่งมาจากการวิเคราะห์ของฝ่ายความมั่นคงของสหรัฐอเมริกา โดยนาวาอากาศโท Christopher J. Pehrson (2006) ได้กล่าวถึงยุทธศาสตร์นี้ของจีนไว้ในบทความ String of Pearls: Meeting the Challenge of China's Rising Power across the Asian Littoral โดยเปรียบเทียบความพยายามจะสร้างเครือข่ายทางการค้าและการทหารในมหาสมุทรอินเดียของจีน เสมือนกับการร้อยเรียงสร้อยไข่มุกให้เรียงรายมายังแผ่นดินจีน โดยครอบคลุมเส้นทางทะเลจากภูมิภาคตะวันออกกลาง ทะเลอาหรับ ทะเลอันดามัน มาจนถึงทะเลจีนใต้ กลยุทธ์ต่าง ๆ เหล่านี้ของจีนค่อนข้างสร้างความกังวลและเป็น

ปัจจัยสำคัญในการกำหนดนโยบายความมั่นคงของประเทศญี่ปุ่นที่ต้องพึ่งพาเส้นทางคมนาคมทางทะเลในพื้นที่มหาสมุทรอินเดียและมหาสมุทรแปซิฟิกค่อนข้างมาก

รูปที่ 3.1 The String of Pearls

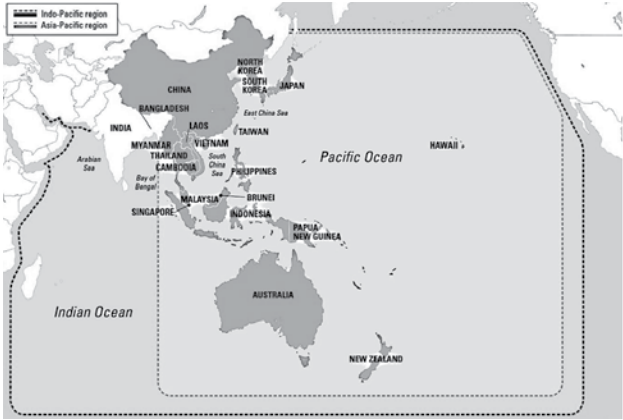
ที่มา: Pehrson, C.J. (2006). String of Pearls: Meeting The Challenge of China's Rising Power Across the Asian Littoral, Strategic Studies Institute, US Army War College, p. 3.

ความกังวลนี้ถูกแสดงออกมาในบทความส่วนตัวของอดีตนายกรัฐมนตรี Abe ชื่อว่า เพชรแห่งความมั่นคงของชาติประชาธิปไตยในเอเชีย (Asia's Democratic Security Diamond) ซึ่งเผยแพร่เมื่อเขารับตำแหน่งเป็นนายกรัฐมนตรีของญี่ปุ่นในสมัยที่ 2 ในเดือนธันวาคม ค.ศ. 2012 เขาได้อ้างอิงถึง

สุนทรพจน์ที่เขาได้กล่าวที่ประเทศอินเดียในหัวข้อเรื่อง การไหล
เข้าบรรจบกันของทะเลทั้งสอง (Confluence of the Two Seas)
บทความนี้เริ่มต้นโดยกล่าวว่า “ความสงบ ความมั่นคง และอิสระ
ในการเดินทางในมหาสมุทรแปซิฟิกเป็นเรื่องที่ไม่สามารถ
แยกจากความสงบ ความมั่นคง และอิสระในการเดินทางใน
มหาสมุทรอินเดียได้เลย” บทความนี้ยังได้ให้ความสำคัญกับ
อิทธิพลทางการเดินเรือของจีนที่มีมากขึ้นเรื่อย ๆ รวมถึงการใช้
ยุทธศาสตร์เลยตามเลย (fait accompli) ของจีนในทะเลจีน
ตะวันออก และการสร้างกองกำลังในทะเลจีนใต้ โดยรัฐบาลจีน
เรียกทะเลจีนใต้ว่าเป็น ทะเลสาบปักกิ่ง (Lake Beijing)

เพื่อที่จะตอบโต้อำนาจทางทะเลของจีน อดีตนาย
รัฐมนตรี Abe ได้กล่าวในบทความนี้อย่างตรงไปตรงมาว่า
ออสเตรเลีย อินเดีย ญี่ปุ่น และสหรัฐอเมริกาควรสร้าง
“เพชรที่สามารถปกป้องการเดินทะเลจากฝั่งมหาสมุทรอินเดีย
ไปยังฝั่งแปซิฟิกตะวันตก” (Abe, 2012) ยุทธศาสตร์ FOIP
จึงเป็นหนึ่งในนโยบายต่างประเทศของญี่ปุ่นที่สำคัญที่สุด
ภายใต้การบริหารของรัฐบาลนาย Abe เพื่อสร้างสมดุลทางอำนาจ
ที่มั่นคงในระดับภูมิภาคโดยขยายกรอบยุทธศาสตร์จากเอเชีย-แปซิฟิก
สู่กรอบยุทธศาสตร์อินโด-แปซิฟิก (ดังแสดงในรูปที่ 3.2)

รูปที่ 3.2 แผนที่การขยายกรอบยุทธศาสตร์จากเอเชีย-แปซิฟิก สู่ อินโด-แปซิฟิก

ที่มา: สถาบันระหว่างประเทศเพื่อการศึกษาเชิงยุทธศาสตร์ (International Institute for Strategic Studies)

นอกจากนี้ หากมองถึงศักยภาพของภูมิภาคอินโด-แปซิฟิก จากรายงานของสหภาพยุโรป (European Union External Action Service, 2021) ในปี ค.ศ. 2021 จะพบว่า สหภาพยุโรป มองเห็นจุดแข็งของภูมิภาคนี้ในหลาย ๆ ด้านด้วยกัน ได้แก่ ประการแรก สัดส่วนประชากรของภูมิภาคนี้มีจำนวนกว่าร้อยละ 60 ของประชากรโลก ประการที่สอง มีมูลค่า GDP ของประเทศต่าง ๆ ในภูมิภาคคิดเป็นกว่าร้อยละ 60 ของ GDP ทั่วโลก หรือคิดเป็น 2 ใน 3 ของอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในปัจจุบัน และประการที่สาม คาดการณ์ว่า ภายในปี 2030

จำนวนชนชั้นกลางที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับระบบเศรษฐกิจโลกกว่าร้อยละ 90 จะเป็นนักธุรกิจที่มีถิ่นฐานจากประเทศต่าง ๆ ในภูมิภาคอินโด-แปซิฟิกนี้ นอกจากนี้ จากรายงานของกระทรวงต่างประเทศของญี่ปุ่น (Ministry of Foreign Affairs of Japan, 2021) รัฐบาลญี่ปุ่นยังมองเห็นความสำคัญของภูมิภาคนี้ในด้านของการเป็นจุดยุทธศาสตร์ที่สำคัญ โดยเฉพาะในสถานการณ์ปัจจุบันที่ปัญหาดุลอำนาจในการเมืองระหว่างประเทศทั้งในระดับโลกและภูมิภาคเต็มไปด้วยความซับซ้อนและไม่แน่นอน และเชื่อว่า การดำรงไว้ซึ่งระเบียบระหว่างประเทศนั้นไม่ว่าจะเป็นประเทศใดในโลกก็ตาม ไม่สามารถที่จะจัดการหรือรักษาระเบียบระหว่างประเทศได้โดยลำพัง หากแต่จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือกันภายใต้แนวคิดเปิดกว้างและครอบคลุม (Open and Inclusive Concept)

ในสมัยของอดีตนายกรัฐมนตรี Abe นั้น เขาค่อนข้างสนับสนุนยุทธศาสตร์ของญี่ปุ่นในการเป็นหุ้นส่วนกับประเทศต่าง ๆ ในภูมิภาคอินโด-แปซิฟิก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ออสเตรเลียและอินเดีย ในขณะที่ยังคงรักษาความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นกับสหรัฐอเมริกา ในปี ค.ศ. 2014 รัฐบาล Abe นอกจากจะดำเนินนโยบายยกระดับความสัมพันธ์กับออสเตรเลียในฐานะเป็นหุ้นส่วนยุทธศาสตร์พิเศษ (special strategic partnership) และอินเดียในฐานะหุ้นส่วนระดับโลกและหุ้นส่วนยุทธศาสตร์พิเศษ (special strategic and global partnership) แล้ว รัฐบาล Abe

ยังรื้อฟื้นการหารือด้านความมั่นคงไตรภาคี (the Trilateral Strategic Dialogue-TSD) ขึ้น โดยจัดให้มีการประชุมเจ้าหน้าที่ระดับสูงของญี่ปุ่น ออสเตรเลีย และสหรัฐอเมริกาในปี ค.ศ. 2015 และมีการจัดประชุมอย่างต่อเนื่องเป็นประจำทุกปี ซึ่งความร่วมมือด้านความมั่นคงไตรภาคีนี้ เคยเกิดขึ้นแต่ได้หยุดชะงักและมีได้มีการจัดประชุมมาตั้งแต่ปี ค.ศ. 2009

นอกจากนี้ ทิศทางนโยบายต่างประเทศเชิงรุกของญี่ปุ่นยังเห็นได้จากคำกล่าวของอดีตรัฐมนตรีต่างประเทศของญี่ปุ่น นาย Taro Kono ที่ได้กล่าวผ่านสื่อว่า ญี่ปุ่นจะรื้อฟื้นการหารือด้านยุทธศาสตร์จตุรภาคี (quadrilateral strategic dialogue) กับสหรัฐอเมริกา ออสเตรเลีย และอินเดีย อีกครั้ง หลังจากที่ออสเตรเลียถอนตัวจาก The Quad ในปี ค.ศ. 2008 หลังจกการประกาศของนาย Kono เจ้าหน้าที่ระดับสูงของทั้ง 4 ประเทศดังกล่าว ได้เดินทางมาประชุมร่วมกันในเดือนพฤศจิกายน ค.ศ. 2017 และอีก 2 ครั้งในเดือนมิถุนายน และ พฤศจิกายน ค.ศ. 2018 และการขยายความร่วมมือทางยุทธศาสตร์กับอินเดีย เพื่อที่จะผลักดันให้อินเดียแสดงบทบาทนำในภูมิภาคมากขึ้นในการถ่วงดุลอำนาจกับประเทศจีน โดยรองเลขาธิการสำนักงานความมั่นคงแห่งชาติ Nobukatsu Kanehara ได้สนับสนุนแนวคิดนี้ โดยอ้างถึงความสำคัญทางภูมิรัฐศาสตร์ของอินเดีย การดึงอินเดียเข้ามามีบทบาทในภูมิภาคยังสามารถช่วยเบี่ยงเบนความสนใจของกองกำลังจีนจากทะเลจีนใต้และตะวันออกสู่

มหาสมุทรอินเดีย ในขณะที่เดียวกัน กองกำลังป้องกันตัวเองของ ญี่ปุ่นได้เข้าร่วมการฝึกกองกำลังร่วมกันกับประเทศต่าง ๆ ใน ภูมิภาคอินโด-แปซิฟิกมากขึ้น ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความต้องการ สร้างพันธมิตรและความเป็นหุ้นส่วนของญี่ปุ่นในพื้นที่แถบ มหาสมุทรอินเดียและทะเลจีนใต้ (The Diplomat, 8 March 2018)

จากการดำเนินนโยบายต่างประเทศเชิงรุกของญี่ปุ่นเช่นนี้ ทำให้ถูกมองว่า ยุทธศาสตร์ FOIP มีวัตถุประสงค์ทางการเมือง เป็นหลัก กล่าวคือ เพื่อที่จะทำให้ชาวญี่ปุ่นและนานาชาติ เห็นถึงความจำเป็นในการขยายปฏิบัติการทางการทหารของญี่ปุ่น กับประเทศต่าง ๆ ในภูมิภาคอินโด-แปซิฟิก ซึ่งสำหรับบางฝ่าย อาจมองว่า ยุทธศาสตร์ FOIP เป็นแนวคิดทางภูมิรัฐศาสตร์ ที่มีเป้าหมายสำคัญในการต่อต้านอำนาจและอิทธิพลของจีน เนื่องจากมองจีนในฐานะที่เป็นภัยคุกคามต่อระเบียบโลกและ ต่อภูมิภาค

อย่างไรก็ดี จากการแสดงวิสัยทัศน์ส่วนตัวต่อนโยบาย ของอดีตนายกรัฐมนตรี Abe ที่มีต่อภูมิภาคอินโด-แปซิฟิกนี้ ผ่านการกล่าวสุนทรพจน์ในหลาย ๆ ครั้ง ตลอดกว่าสิบปีที่ผ่านมา แสดงให้เห็นว่ายุทธศาสตร์นี้มีได้เกิดขึ้นเพียงเพื่อต้องการตอบโต้ ต่อการขยายอำนาจของจีนเพียงเท่านั้น (Koga, 2019) แต่มี วัตถุประสงค์เพื่อสร้างความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา เช่น การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน และสนับสนุนส่งเสริมการเชื่อมต่อ

ของภูมิภาค โดยให้ความสำคัญกับการสร้างความร่วมมือมากกว่าการแข่งขัน

สาระสำคัญของยุทธศาสตร์ FOIP

ถึงแม้จะมีการตั้งข้อสังเกตถึงวัตถุประสงค์ที่แท้จริงของยุทธศาสตร์ FOIP ของญี่ปุ่นว่า มีเป้าหมายเพื่อตอบโต้และแข่งขันกับข้อริเริ่มแถบและเส้นทาง (Belt and Road Initiative-BRI) ของจีน เนื่องจากทั้ง BRI และ FOIP ต่างก็ให้ความสำคัญทางยุทธศาสตร์ต่อภูมิภาคอินโด-แปซิฟิก และต้องการสร้างโครงข่ายเชื่อมโยงเอเชียกับภูมิภาคอื่น ๆ ผ่านโครงการการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานขนาดใหญ่ต่าง ๆ รัฐบาลญี่ปุ่นพยายามแสดงจุดยืนที่แตกต่างโดยปฏิเสธว่า ยุทธศาสตร์ FOIP มีหลักการที่แตกต่างและมีได้ถูกวางแผนมาเพื่อเป็นคู่แข่งกับโครงการ BRI ของจีนแต่อย่างใด สาระหรือหลักการสำคัญของยุทธศาสตร์ FOIP ที่ญี่ปุ่นต้องการจะมุ่งเน้นเพื่อให้เห็นถึงความแตกต่างก็คือการให้ความสำคัญกับเสรีภาพและการเปิดกว้าง การมุ่งเน้นความชอบธรรม และการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่มีคุณภาพสูง

ยุทธศาสตร์ FOIP ของญี่ปุ่นมีสาระสำคัญประกอบด้วย 2 ประเด็นหลัก คือ การสร้างความเชื่อมโยงในภูมิภาค (regional connectivity) เพื่อสร้างศักยภาพทางเศรษฐกิจของทั้งสองทวีปและสองมหาสมุทร และการมีส่วนร่วมเพื่อสันติภาพ

(proactive contribution to peace) ซึ่งมีเป้าหมายเพื่อการสร้างสภาพแวดล้อมที่สามารถส่งเสริมความเป็นอยู่ที่ดีทางเศรษฐกิจให้แก่ผู้คนในภูมิภาค (Thankachan, 2017) โดยหลักการสำคัญในการดำเนินยุทธศาสตร์อินโด-แปซิฟิก จะวางอยู่บน 3 เสาหลักซึ่งประกอบไปด้วย

1. การส่งเสริมหลักการพื้นฐานในการรักษาระเบียบระหว่างประเทศ (promotion of fundamental principles of international order) ได้แก่ หลักนิติธรรม เสรีภาพในการเดินเรือ และการเปิดเสรีทางการค้า โดยรัฐบาลญี่ปุ่นจะแสวงหาความร่วมมือกับนานาประเทศที่ยึดมั่นในหลักการพื้นฐานเหล่านี้ร่วมกัน และจะใช้เวทีระหว่างประเทศและช่องทางสื่อต่าง ๆ เพื่อสื่อสารให้นานาประเทศเห็นถึงความสำคัญของหลักการเหล่านี้

2. การแสวงหาความเจริญรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจ (the pursuit of economic prosperity) ผ่านความเชื่อมโยงและการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ได้แก่ การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่มีคุณภาพสูง การพัฒนาทรัพยากรบุคคลในภูมิภาค และการส่งเสริมกฎระเบียบและสิ่งอำนวยความสะดวกทางการค้า โดยมุ่งเน้นสร้างความเชื่อมโยงใน 3 ระดับ ได้แก่

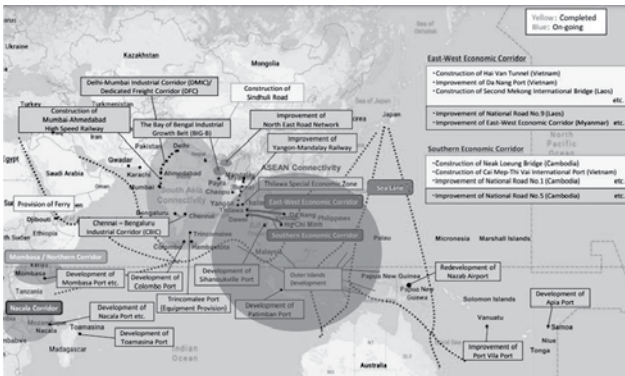
- 1) ความเชื่อมโยงด้านกายภาพ (Physical Connectivity) ได้แก่ การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่มีคุณภาพ เช่น ท่าเรือ ทางรถไฟ ถนน แหล่งพลังงาน และเทคโนโลยีสารสนเทศ และการสื่อสาร (ตัวอย่างโครงการดังแสดงในรูปที่ 3.3)

2) ความเชื่อมโยงในระดับบุคคล (People-to-people Connectivity) โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาทรัพยากรบุคคลให้มีศักยภาพ

3) ความเชื่อมโยงในระดับสถาบัน (Institutional Connectivity) เช่น กฎระเบียบด้านศุลกากรต่างๆ

นอกจากนี้ ยังส่งเสริมความเป็นหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจ ผ่านความตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจ (Economic Partnership Agreement-EPA) ข้อตกลงเขตการค้าเสรี (Free Trade Agreement-FTA) และข้อตกลงด้านการลงทุนต่างๆ

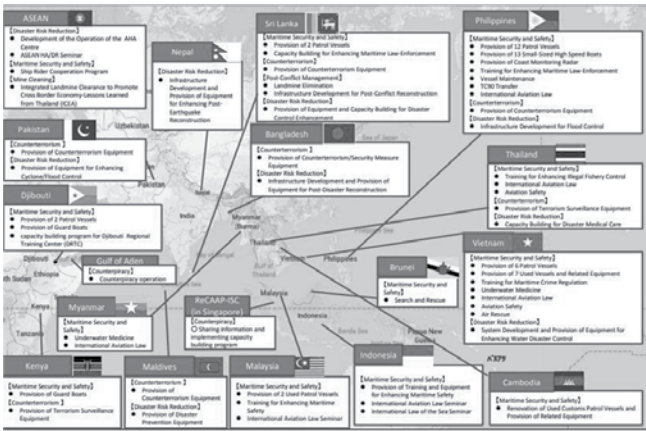
รูปที่ 3.3 โครงการเพื่อการพัฒนาโครงข่ายเชื่อมโยงภายใต้ยุทธศาสตร์ FOIP ของญี่ปุ่น

ที่มา: Ministry of Foreign Affairs of Japan. (2021), Free and Open Indo-Pacific Basic Thinking Material, April 1, 2021, Retrieved June 1, 2021, from <https://www.mofa.go.jp/files/000430632.pdf>.

3. การรักษาสันติภาพและเสถียรภาพ (commitment for peace and stability) ผ่านการให้ความช่วยเหลือในด้านการเสริมสร้างศักยภาพแก่ประเทศต่าง ๆ ในภูมิภาคอินโด-แปซิฟิก ในเรื่องต่าง ๆ เช่น การเสริมสร้างศักยภาพการบังคับใช้กฎหมาย การเดินทะเลอย่างเคร่งครัด (Maritime Law Enforcement) และการสร้างความตระหนักรู้ในสถานการณ์ความมั่นคงทางทะเล อย่างเป็นระบบและบูรณาการ (Maritime Domain Awareness-MDA) และการพัฒนาทรัพยากรบุคคลในเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง รวมถึง การส่งเสริมความร่วมมือในเรื่องอื่น ๆ เช่น การให้ความช่วยเหลือ ด้านสิทธิมนุษยชน การบริหารจัดการเพื่อบรรเทาภัยพิบัติ การต่อต้าน ภัยก่อการร้ายและโจรสลัด การไม่แพร่ขยายอาวุธนิวเคลียร์ และยังรวมไปถึงในบางสถานการณ์ที่อาจต้องมีการสนับสนุน การใช้กองกำลังรักษาสันติภาพ (Peacekeeping Operations: PKO) เป็นต้น (ตัวอย่างโครงการดังแสดงในรูปที่ 3.4)

รูปที่ 3.4 โครงการเพื่อการส่งเสริมการรักษาสันติภาพและเสถียรภาพในภูมิภาคอินโด-แปซิฟิก ภายใต้ยุทธศาสตร์ FOIP ของญี่ปุ่น

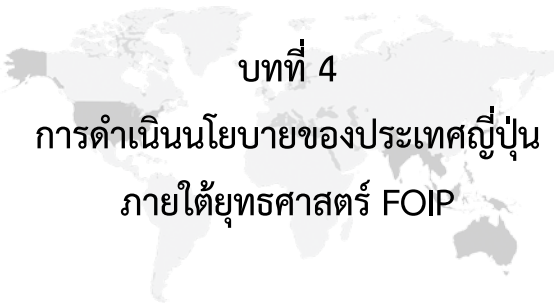

ที่มา: Ministry of Foreign Affairs of Japan. (2021), Free and Open Indo-Pacific Basic Thinking Material, April 1, 2021, Retrieved June 1, 2021, from <https://www.mofa.go.jp/files/000430632.pdf>.

เป้าหมายสำคัญของยุทธศาสตร์ FOIP ของญี่ปุ่น คือการสร้างเชื่อมโยงระหว่างเอเชีย ตะวันออกกลาง และแอฟริกา ผ่านการส่งเสริมการค้าเสรี การลงทุนและพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน เหตุผลหนึ่งที่รัฐบาลญี่ปุ่นให้ความสำคัญต่อยุทธศาสตร์ FOIP มาจากความต้องการในการขยายตลาดและการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ เนื่องจากประชากรภายในประเทศมีแนวโน้มลดจำนวนลงเรื่อย ๆ ดังนั้น การเติบโตทางเศรษฐกิจจึงจำเป็นต้องพึ่งพาสหประชาชาติต่าง ๆ ทั่วโลกเป็นสำคัญ อย่างไรก็ตาม เนื่องจาก

การขาดการรักษากฎระเบียบแบบแผนระหว่างประเทศ อันเนื่องมาจากการแผ่ขยายบทบาทของจีน และการแข่งขันกันของมหาอำนาจ จนก่อให้เกิดความไร้ระเบียบแบบแผนในประชาคมโลก ซึ่งกลายเป็นปัญหาและสร้างอุปสรรคต่อการค้าเสรี และการสร้างความมั่งคั่งของประเทศ จึงส่งผลให้ญี่ปุ่นต้องการที่จะเข้ามาจัดการและดูแลให้สิ่งต่าง ๆ เป็นไปตามกฎระเบียบแบบแผนระหว่างประเทศตามที่ควรจะเป็น (Koga, 2020)

ถึงแม้ญี่ปุ่นจะมีเหตุผลทางการเมือง เศรษฐกิจ และความมั่นคงของตน ยุทธศาสตร์ FOIP ถูกนำเสนอในภาพของยุทธศาสตร์ที่มีประโยชน์ต่อนานาประเทศ มิใช่เพื่อผลประโยชน์ต่อประเทศใดประเทศหนึ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง โครงการขยายการคมนาคมนานาชาติทางทะเลที่เป็นผลประโยชน์ร่วมกัน เพื่อให้นานาชาติ ไม่ว่าจะประเทศเล็กหรือใหญ่ ได้ทำการค้าผ่านเส้นทางเหล่านี้ร่วมกันโดยปลอดภัยและมีเสรีภาพภายใต้กฎระเบียบสากลที่ยึดถือร่วมกัน ตามที่อดีตนายกรัฐมนตรี Abe ได้กล่าวถึงจุดยืนนี้ของญี่ปุ่น ในการประชุม TICAD ในปี ค.ศ. 2016 ว่ารัฐบาลญี่ปุ่นต้องการแสดงบทบาทเพื่อส่งเสริมให้ภูมิภาคอินโด-แปซิฟิก เป็นภูมิภาคแห่งเสรีภาพ ยึดมั่นหลักนิติธรรม ส่งเสริมระบบเศรษฐกิจแบบตลาด อิสระจากการผูกข่มขู่บีบบังคับ และเป็นดินแดนแห่งความมั่งคั่ง นอกจากนี้ อดีตนายกรัฐมนตรี Abe ยังได้เน้นย้ำถึงหลักการประชาธิปไตยว่ามีความสำคัญต่อการพัฒนาของเอเชียและการส่งเสริมหลักการนี้จะส่งผลต่อการพัฒนาของภูมิภาคอื่น ๆ ด้วย

บทที่ 4

การดำเนินนโยบายของประเทศญี่ปุ่น ภายใต้ยุทธศาสตร์ FOIP

จากสาระสำคัญของยุทธศาสตร์ FOIP ที่กล่าวไปแล้ว ในบทที่ 3 โดยสำหรับญี่ปุ่น หลักการสำคัญในการดำเนินยุทธศาสตร์ อินโด-แปซิฟิกจะวางอยู่บน 3 เสาหลัก นั่นคือ 1. การส่งเสริมระเบียบสากล ไม่ว่าจะเป็นหลักนิติธรรม (Rule of Law) การเปิดเสรีการค้า และเสรีภาพในการเดินเรือและการบิน 2. การสร้างความเจริญรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจผ่านความเชื่อมโยงใน 3 มิติ และ 3. หลักการสันติภาพและเสถียรภาพ ในบทนี้ จะอธิบายเพิ่มเติมถึงการนำยุทธศาสตร์ FOIP ไปปรับใช้ในการดำเนินนโยบายของญี่ปุ่นในด้านต่าง ๆ ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ และด้านการเมืองและความมั่นคง

การดำเนินนโยบายของประเทศญี่ปุ่นภายใต้ยุทธศาสตร์ FOIP ในด้านเศรษฐกิจ

ญี่ปุ่นดำเนินนโยบายเศรษฐกิจภายใต้ยุทธศาสตร์ FOIP ในหลากหลายรูปแบบด้วยกัน โดยเฉพาะการใช้ความสัมพันธ์แบบทวิภาคีในการเสนอให้ความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจ ยกตัวอย่างเช่น การออกจำหน่ายซามูไรบอนด์ (Samurai Bond)

หรือพันธบัตรเงินเยนแก่ประเทศต่าง ๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เช่น อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ และมาเลเซีย เพื่อปรับโครงสร้างด้านการคลัง และพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานต่าง ๆ ของประเทศ กำลังพัฒนาเหล่านี้ นอกจากนี้ รัฐบาลญี่ปุ่นยังร่วมลงทุนเพื่อสนับสนุนโครงการก่อสร้างท่าเรือน้ำลึก Patimban ซึ่งตั้งอยู่ทางตะวันออกเฉียงของกรุงจาการ์ตา และ โครงการรถไฟใต้ดินในจาการ์ตา ประเทศอินโดนีเซีย ซึ่งโครงการรถไฟใต้ดินระยะแรกได้เสร็จสิ้นเรียบร้อยแล้วเมื่อเดือนมีนาคม ค.ศ. 2019 สำหรับประเทศไทย รัฐบาลญี่ปุ่นและรัฐบาลไทยได้ร่วมมือกันในการส่งเสริมความร่วมมือในกรอบแม่โขง-ญี่ปุ่น และยุทธศาสตร์ความร่วมมือทางเศรษฐกิจ อิรวดี-เจ้าพระยา-แม่โขง (Ayeyawady-Chao Phraya - Mekong Economic Cooperation Strategy: ACMECS) เพื่อที่จะส่งเสริมความร่วมมือในระดับอนุภูมิภาคระหว่าง ไทย ลาว เวียดนาม กัมพูชา และพม่า

ภายใต้ยุทธศาสตร์ FOIP นี้ เนื่องจากพื้นที่ส่วนใหญ่ในภูมิภาคอินโด-แปซิฟิกเป็นทะเล เพราะฉะนั้น การพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกแก่ท่าเรือต่าง ๆ ในภูมิภาค จึงมีความสำคัญต่อการบรรลุเป้าหมายการเชื่อมโยงในภูมิภาค (regional connectivity) เป็นอย่างมาก ประเทศญี่ปุ่นมีส่วนร่วมในโครงการพัฒนาท่าเรือหลายแห่งทั้งในเอเชียและแอฟริกา โดยเฉพาะอย่างยิ่งภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้นั้น กล่าวได้ว่าเป็นผู้รับผลประโยชน์ที่สำคัญในการลงทุนของประเทศญี่ปุ่น โดยเฉพาะในโครงการ

การพัฒนาท่าเรือโดยประเทศญี่ปุ่นได้ให้การสนับสนุนการปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานและการเสริมสร้างศักยภาพของท่าเรือ Sihanoukville ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1999 ซึ่งเป็นท่าเรือน้ำลึกแห่งเดียวของประเทศกัมพูชา (ดังแสดงในรูปที่ 4.1) และให้กู้ยืมเงินจำนวน 23 พันล้านดอลลาร์สหรัฐ เพื่อพัฒนาท่าเรือน้ำลึกแห่งใหม่อีกทั้งได้ลงนามในข้อตกลงความร่วมมือกับภาคเอกชน และรัฐบาลประเทศเวียดนามเพื่อพัฒนาโครงการท่าเรือ Lach Huyen ในปี ค.ศ. 2013 และในปี ค.ศ. 2013 ประเทศญี่ปุ่นให้สินเชื่อส่วนบุคคล (private loan) จำนวน 2.5 พันล้านดอลลาร์สหรัฐ สำหรับการพัฒนาโครงการท่าเรือน้ำลึกใน Patimban ที่ชาวตะวันตก ประเทศอินโดนีเซีย

รูปที่ 4.1 ท่าเรือ Sihanoukville ประเทศกัมพูชา

ที่มา: <https://www.phnompenhpost.com/business/sihanoukville-port-terminal-construction-delayed>

ความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจของญี่ปุ่น ยังรวมถึง การให้ความช่วยเหลือเพื่อการพัฒนาอย่างเป็นทางการ (Official Development Assistance-ODA) ซึ่งนับเป็นอีกเครื่องมือหนึ่ง ที่สำคัญต่อการสนับสนุนแผนยุทธศาสตร์การสร้างระเบียบ ในภูมิภาคอินโด-แปซิฟิก ดังเห็นได้จากในปี ค.ศ. 2016 รัฐบาล ญี่ปุ่นจัดสรรงบประมาณกว่าร้อยละ 70 ของ ODA สำหรับ ให้ความช่วยเหลือประเทศต่าง ๆ ในภูมิภาคอินโด-แปซิฟิก โดยเฉพาะ และรัฐบาลญี่ปุ่นได้เพิ่มปริมาณการลงทุนค่อนข้างมาก ในประเทศในภูมิภาคอินโด-แปซิฟิก โดยเฉพาะ อินเดีย ประเทศ ต่าง ๆ ในลุ่มแม่น้ำโขง และประเทศในภูมิภาคแอฟริกา ผ่านโครงการ ส่งเสริมการริเริ่มการเชื่อมต่อในระดับภูมิภาค เช่น แผนแม่บท ว่าด้วยความเชื่อมโยงระหว่างกันในอาเซียน (Master Plan on ASEAN Connectivity - MPAC) ข้อริเริ่มความเชื่อมโยงญี่ปุ่น-แม่โขง (Japan-Mekong Connectivity Initiative) และ ระเบียงเศรษฐกิจ เพื่อการเติบโตของเอเชีย-แอฟริกา (Asia Africa Growth Corridor - AAGC) เป็นต้น ความช่วยเหลือด้านการพัฒนาเหล่านี้ ไม่เพียงแต่มีความสำคัญในมุมมองทางเศรษฐกิจเท่านั้น แต่ยังมี ความสำคัญในแง่ความมั่นคงและทางการเมืองอีกด้วย เนื่องจาก หากปราศจากการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่ยั่งยืนและสมดุล ประเทศต่าง ๆ ในภูมิภาคจะไม่สามารถสร้างความมั่นคงทางการเมือง และสังคมได้ ในแง่นี้ ความร่วมมือด้านการพัฒนาและเศรษฐกิจ ของญี่ปุ่น รวมถึง ODA และการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานต่าง ๆ

ทั้งทางกายภาพ (hard infrastructure) และด้านกฎหมาย กฎระเบียบและมาตรฐาน (soft infrastructure) จึงมีบทบาท สำคัญสำหรับยุทธศาสตร์ FOIP ในฐานะเป็นยุทธศาสตร์ ในการสร้างระเบียบของภูมิภาคเพื่อที่จะลดความเปราะบาง ของภูมิภาคนี้

นอกจากนี้ รัฐบาลญี่ปุ่นยังมีการดำเนินนโยบายทางเศรษฐกิจ ในรูปแบบพหุภาคี เพื่อส่งเสริมการสร้างกฎระเบียบและบรรทัดฐาน ความพยายามล่าสุดในการสร้างกฎเกณฑ์ทางการค้าของญี่ปุ่น ได้แก่ การเข้าร่วมในข้อตกลงความครอบคลุมและความก้าวหน้า เพื่อหุ้นส่วนทางการค้าภาคพื้นเอเชีย-แปซิฟิก (Comprehensive and Progressive Agreement of Trans-Pacific Partnership-CPTPP) และข้อตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจ (Economic Partnership Agreement) กับสหภาพยุโรป ญี่ปุ่นยังมีความพยายามอย่างหนัก ในการเจรจาทำความตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาค (Regional Comprehensive Economic Partnership-RCEP) เพื่อที่จะสร้างตลาดการค้าที่เสรี เท่าเทียม และอยู่ในกฎระเบียบ (a free, fair and rule-based market) และในฐานะที่จีนเป็นหนึ่งใน ตัวแสดงที่มีบทบาทสำคัญใน RCEP การเจรจาของ RCEP จึงกลายมาเป็นมาตรฐานสำหรับญี่ปุ่นในการสร้างความร่วมมือ ร่วมกันกับจีนบนพื้นฐานของการสร้างกฎระเบียบแห่งภูมิภาค (Satake, 2019)

แม้บ่อยครั้งที่การดำเนินนโยบายภายใต้ยุทธศาสตร์ FOIP ของญี่ปุ่น มักถูกมองว่าเป็นนโยบายเพื่อตอบโต้โครงการ BRI ของจีน โดยเฉพาะนโยบายสนับสนุนการสร้างเครือข่ายเชื่อมโยงในภูมิภาค (Koga, 2020) อย่างไรก็ตาม ในความเป็นจริงแล้ว ญี่ปุ่นได้ให้การสนับสนุนโครงการสร้างการเชื่อมโยงในภูมิภาคมาก่อนหน้าที่จะมีการประกาศโครงการ BRI ในปี ค.ศ. 2013 เสียอีก ยิ่งไปกว่านั้น ในขณะที่มีการวิพากษ์วิจารณ์ถึงการตอบโต้ซึ่งกันและกันระหว่างประเทศจีนและญี่ปุ่น (Watanabe, 2016 และ Koga, 2020) หากแต่กลับพบความร่วมมือระหว่างรัฐบาลจีนและรัฐบาลญี่ปุ่นในแง่ของกิจกรรมทางเศรษฐกิจในการให้ความช่วยเหลือประเทศที่สาม ดังเห็นได้จาก ข้อตกลงความร่วมมือทางเศรษฐกิจในประเทศที่สาม (Memorandum on Business Cooperation in Third Countries) ระหว่างจีนและญี่ปุ่น เมื่อเดือน พฤษภาคม ค.ศ. 2018 ดังนั้น การมองว่ายุทธศาสตร์ FOIP ของญี่ปุ่นนั้นเป็นยุทธศาสตร์เพื่อตอบโต้ประเทศจีนนั้น จึงอาจจะไม่ถูกต้องโดยสมบูรณ์นัก

นอกจากความช่วยเหลือทางด้านเศรษฐกิจแล้ว ประเทศต่าง ๆ ในภูมิภาคยังได้รับการสนับสนุนเพิ่มเติมในด้าน การเมือง การทหาร จากรัฐบาลญี่ปุ่น ซึ่งสิ่งเหล่านี้ ช่วยเพิ่มความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นและประเทศในภูมิภาคอินโด-แปซิฟิก และส่งเสริมการสนับสนุนการดำเนินนโยบายภายใต้ยุทธศาสตร์ FOIP ได้เป็นอย่างดี

การดำเนินนโยบายของประเทศญี่ปุ่นภายใต้ยุทธศาสตร์ FOIP ในด้านการเมืองและความมั่นคง

ถึงแม้ว่าประเทศต่าง ๆ ในภูมิภาคอินโด-แปซิฟิก จะมีการพัฒนาทางเศรษฐกิจที่เติบโตค่อนข้างรวดเร็ว แต่ก็ยังมีความอ่อนไหวเพราะบางต่อความเสี่ยงและภัยคุกคามต่าง ๆ เช่น ภัยจากการก่อการร้าย ภัยพิบัติธรรมชาติ การทำประมงผิดกฎหมาย อาชญากรรมข้ามประเทศ ภัยคุกคามทางไซเบอร์ และปัญหาภายในประเทศ เช่น คอร์รัปชัน และความไม่มั่นคงทางการเมืองภายใน ความอ่อนไหวต่อภัยคุกคามต่าง ๆ ทั้งจากในและนอกประเทศเหล่านี้ ส่งผลต่อความไม่มั่นคงหรือความขัดแย้งในภูมิภาค การลดความเปราะบางจากภัยคุกคามต่าง ๆ และส่งเสริมการพัฒนาที่ยั่งยืนเพื่อให้แต่ละประเทศมีความมั่นคง และสามารถพึ่งพาตนเองได้ จึงเป็นหนึ่งในเป้าหมายสำคัญของยุทธศาสตร์ FOIP ในฐานะยุทธศาสตร์เพื่อสร้างระเบียบในภูมิภาค (Satake, 2019)

ในส่วนของ การดำเนินนโยบายที่มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมเพื่อสันติภาพ (proactive contribution to peace) นั้น แม้การส่งเสริมสันติภาพและความมั่นคงทางการทหารเป็นเรื่องยากสำหรับประเทศญี่ปุ่น เนื่องจากมีข้อจำกัดทางด้านรัฐธรรมนูญฉบับสันติภาพ (Pacifist Constitution) ซึ่งป้องกันมิให้ประเทศญี่ปุ่นเข้าไปมีส่วนร่วมทางทหารในความ

ขัดแย้งของประเทศอื่น อย่างไรก็ตาม ประเทศญี่ปุ่นก็พยายามที่จะเปลี่ยนแปลงการตีความรัฐธรรมนูญเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ด้านความปลอดภัย ความมั่นคง และเพื่อผลประโยชน์ของชาติที่มากขึ้น โดยพยายามสร้างความร่วมมือกับประเทศต่าง ๆ ในโครงการส่งเสริมศักยภาพด้านความมั่นคงและสันติภาพต่าง ๆ ตัวอย่างของโครงการภายใต้ยุทธศาสตร์ FOIP เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมเพื่อสันติภาพของประเทศญี่ปุ่น เช่น การมอบเงินสนับสนุน จำนวน 200 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ให้แก่ประเทศต่าง ๆ ในทวีปแอฟริกาใต้ ในการต่อสู้กับกลุ่มก่อการร้าย นอกจากนี้ ประเทศญี่ปุ่นยังได้ให้เงินสนับสนุนอีก 15 ล้านดอลลาร์สหรัฐ เพื่อต่อสู้กับกลุ่ม Islamic State of Iraq and Syria (ISIS) เป็นต้น (Herald, 2015) การสนับสนุนการสร้างประชาธิปไตยและการปกป้องสิทธิมนุษยชนในกัมพูชาและพม่าผ่านโครงการเครือข่ายแลกเปลี่ยนนักศึกษาและเยาวชนประเทศญี่ปุ่นกับเอเชียตะวันออกเฉียง (The Japan-East Asia Network of Exchange for Students and Youth-JENESYS) และการเจรจาหารือด้านสิทธิมนุษยชนภายใต้กรอบ Japan-Myanmar Human Rights Dialogue ซึ่งมีการจัดประชุมครั้งล่าสุด คือ ครั้งที่ 7 ไปเมื่อวันที่ 21 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 2020 ณ เมือง Nay Pyi Taw ประเทศพม่า

ในเวลาเดียวกัน ญี่ปุ่นได้ขยายหุ้นส่วนยุทธศาสตร์กับประเทศต่าง ๆ ทั้งในและนอกภูมิภาคเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงและเสถียรภาพ หนึ่งในพันธมิตรที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อ

ยุทธศาสตร์ FOIP ในด้านการเมืองและความมั่นคงที่ญี่ปุ่นให้ความสำคัญ คือ ASEAN เนื่องจากญี่ปุ่นมองว่า ASEAN มีความสำคัญในการกำหนดบรรทัดฐานและความชอบธรรมแบบหลายฝ่ายหรือพหุภาคีในระดับภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และในภูมิภาคที่ไกลออกไป โดยในวันที่ 16 พฤศจิกายน ค.ศ. 2016 ในระหว่างการประชุมอย่างไม่เป็นทางการของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมญี่ปุ่นและ ASEAN ครั้งที่ 2 ณ ประเทศลาว (ดังแสดงในรูปที่ 4.2) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมของญี่ปุ่น Tomomi Inada ได้ประกาศ วิสัยทัศน์ เวียงจันทน์ (Vientiane Vision) ซึ่งเป็นข้อริเริ่มของรัฐบาลญี่ปุ่นที่ต้องการส่งเสริมความร่วมมือด้านความมั่นคงระหว่างญี่ปุ่นและ ASEAN วิสัยทัศน์นี้มุ่งเน้นความพยายามที่จะส่งเสริมหลักกฎหมายระหว่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องความมั่นคงทางทะเลและอากาศ ภายใต้ข้อริเริ่มนี้ ญี่ปุ่นต้องการที่จะสร้างความร่วมมือที่เป็นรูปธรรมผ่านกิจกรรมการให้ความช่วยเหลือด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น การสัมมนาเกี่ยวกับกฎหมายระหว่างประเทศ การสนับสนุนอุปกรณ์ป้องกันและความร่วมมือด้านเทคโนโลยี การฝึกอบรม และการแลกเปลี่ยนด้านวิชาการต่าง ๆ เป็นต้น เพื่อพัฒนาศักยภาพของบุคคลากรด้านความมั่นคงและเสริมสร้างบรรทัดฐานและกฎเกณฑ์สากลในระดับภูมิภาคร่วมกับประเทศสมาชิก ASEAN (Satake, 2019)

รูปที่ 4.2 ภาพบรรยากาศการประชุมอย่างไม่เป็นทางการของ
รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมญี่ปุ่นและ ASEAN ครั้งที่ 2
ณ ประเทศลาว วันที่ 16 พฤศจิกายน ค.ศ. 2016

ที่มา: กระทรวงกลาโหม ประเทศญี่ปุ่น (https://www.mod.go.jp/e/d_act/exc/vientianevision/)

ญี่ปุ่นต้องการที่จะส่งเสริมความมั่นคงในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ให้มีความเป็นสถาบันมากขึ้น ภายใต้วิสัยทัศน์เวียงจันทน์นี้ ญี่ปุ่นและประเทศสมาชิก ASEAN ได้สร้างกรอบความร่วมมือเพื่อรักษาความมั่นคงระดับภูมิภาค รวมถึงการจัดการกับความมั่นคงทางทะเลและความมั่นคงรูปแบบใหม่ (non-traditional security) ร่วมกับประเทศสมาชิก ASEAN หนึ่งในตัวอย่างความพยายามของญี่ปุ่นในเรื่องนี้ คือ การฝึกปฏิบัติการทางทหารร่วมต่าง ๆ และโครงการเพิ่มศักยภาพ

หลายโครงการในระดับทวิภาคีกับประเทศสมาชิก ASEAN เช่น ฟิลิปปินส์ และเวียดนาม โดยญี่ปุ่นไม่เพียงแต่ช่วยจัดหาสิ่งจำเป็นในการบังคับใช้กฎหมายทางทะเล เช่น เรือตรวจการณ์ชายฝั่ง (coast guard patrol ships) แต่ยังจัดโครงการฝึกอบรมเพื่อเพิ่มขีดความสามารถร่วมกับกองกำลังสหรัฐอเมริกา โดยมีเป้าหมายเพื่อเพิ่มศักยภาพด้านความมั่นคงของประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ รวมทั้งการอบรมการปฏิบัติการเกี่ยวกับสภาพสถานการณ์ทางทะเล (Maritime Domain Awareness–MDA) เป็นต้น โดยนอกจากสนับสนุนการเพิ่มศักยภาพและความมั่นคงเข้มแข็งทางทะเลให้แก่ประเทศสมาชิกใน ASEAN แล้ว ญี่ปุ่นยังส่งเสริมโครงการเพิ่มศักยภาพและความเข้มแข็งทางอากาศ เช่น โครงการฝึกความเป็นทหารอากาศผู้เชี่ยวชาญ (Professional Airmanship Program) เพื่อพัฒนาความสามารถให้บริการทางอากาศและส่งเสริมมาตรฐานกฎเกณฑ์สากลร่วมกัน

นอกจากนี้ เพื่อเป็นการเสริมความแข็งแกร่งด้านความมั่นคงของประเทศ แนวโน้มนโยบายด้านความมั่นคงของญี่ปุ่นภายใต้ยุทธศาสตร์ FOIP ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ตั้งแต่ปี ค.ศ. 2017 จึงมุ่งเป้าเพื่อส่งเสริมบทบาทของกองกำลังป้องกันตนเองในภูมิภาค แม้จะต้องเผชิญกับปัญหาข้อจำกัดทางการเมืองภายในก็ตาม โดยญี่ปุ่นได้ปล่อยเรือพิฆาตบรรทุกเฮลิคอปเตอร์ JS Izumo และกองเรือรบอื่น ๆ เพื่อร่วมการสวนสนามทางทะเลครั้งแรกของสิงคโปร์ในเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 2017 และตั้งแต่

เดือนสิงหาคมถึงตุลาคม ค.ศ. 2018 ญี่ปุ่นริเริ่มภารกิจลาดตระเวนในโครงการปฏิบัติการอินโด-เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ 2018 (Indo-Southeast Asia Deployment 2018-ISEAD 2018) ซึ่งประกอบด้วยกำลังพลจำนวนกว่า 800 นาย และเรือ JS Kaga, JS Inazuma และ JS Suzutsuki ได้ลาดตระเวนผ่านทะเลจีนใต้ และมหาสมุทรอินเดีย แวะจอดที่ท่าเรือต่าง ๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ได้แก่ อินโดนีเซีย สิงคโปร์ และฟิลิปปินส์ และในปี ค.ศ. 2019 ญี่ปุ่นเริ่มปฏิบัติการกิจลาดตระเวนในภูมิภาคอินโด-แปซิฟิก (The Indo-Pacific Deployment 2019-IPD19) ระหว่างวันที่ 30 เมษายนถึง 10 กรกฎาคม ค.ศ. 2019 โดยได้นำเรือพิฆาตบรรทุกเฮลิคอปเตอร์ JS Izumo และเรือรบ JS Murasame และกำลังพลกว่า 590 นาย ไปปฏิบัติการกิจลาดตระเวนยังบรูไน มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ และสิงคโปร์ (ดังแสดงในรูปที่ 4.3)

รูปที่ 4.3 ปฏิบัติการลาดตระเวน The Indo-Pacific Deployment 2019 (IPD19)

ที่มา: กองกำลังป้องกันตนเองทางทะเลญี่ปุ่น กระทรวงกลาโหม ประเทศญี่ปุ่น (<https://www.mod.go.jp/msdf/en/exercises/IPD19.html#emat-26>)

อย่างไรก็ตาม แม้บทบาทของญี่ปุ่นในทะเลจีนใต้จะถูกมองว่าเป็นไปเพื่อตรวจสอบกิจกรรมและยุทธศาสตร์ของจีน (Choong, 2020) แต่ประเทศต่าง ๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเฉพาะ เวียดนาม ก็ดูเหมือนจะยินดีและให้การต้อนรับบทบาทด้านความมั่นคงของญี่ปุ่นนี้ นอกจากนี้ ญี่ปุ่นยังร่วมมือกับพันธมิตรที่มีศักยภาพอื่น ๆ นอกภูมิภาค เช่น ฝรั่งเศส และอังกฤษ เพื่อที่จะร่วมมือกันในการกิจด้านความมั่นคง อีกทั้ง ญี่ปุ่นยังส่งเสริมความร่วมมือด้านการถ่ายทอดยุทธโศปกรณ์และเทคโนโลยีป้องกัน

ตนเองกับหลาย ๆ ประเทศ อาทิเช่น ออสเตรเลีย อินเดีย ฟิลิปปินส์ เวียดนาม ไทย อินโดนีเซีย นิวซีแลนด์ อังกฤษ และฝรั่งเศส การถ่ายทอดยุทธวิธีอุปกรณ์และเทคโนโลยีของญี่ปุ่นมิได้ถูกผลักดันด้วยผลประโยชน์ทางการค้า แต่เป็นไปเพื่อการส่งเสริมสันติภาพและความร่วมมือระหว่างประเทศ และความมั่นคงของญี่ปุ่น ดังนั้นความช่วยเหลือด้านการพัฒนาศักยภาพจึงเป็นหนึ่งในเป้าหมายสำคัญของญี่ปุ่นในการสร้างความมั่นคงระหว่างประเทศ และแสดงให้เห็นถึงทางเลือกทางยุทธศาสตร์ใหม่ว่าจะสามารถพึ่งพาญี่ปุ่นในการนำมาซึ่งเสรีภาพและความมั่นคงในภูมิภาคได้ (Satake, 2019)

นอกจากนี้ ญี่ปุ่นได้ขยายความช่วยเหลือในการพัฒนาขีดความสามารถด้านความมั่นคงจากเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ สู่ออสเตรเลียใต้ มหาสมุทรอินเดีย เอเชียกลาง และแอฟริกา กิจกรรมเพิ่มขีดความสามารถเหล่านี้บางครั้งเกิดขึ้นภายใต้ความร่วมมืออย่างใกล้ชิดกับกลุ่มประเทศที่มีแนวคิดใกล้เคียงกัน (like-minded countries) เช่น การพัฒนาความร่วมมือด้านความมั่นคงสี่ฝ่าย (Quadrilateral Security Dialogue หรือที่นิยมเรียกว่า The Quad) ร่วมกับประเทศประชาธิปไตย ในภูมิภาคทั้ง 4 ได้แก่ สหรัฐอเมริกา ออสเตรเลีย อินเดีย และญี่ปุ่น เพื่อร่วมกันปกป้องระเบียบระหว่างประเทศที่มีอยู่เดิม และส่งเสริมความร่วมมือในระดับภูมิภาคให้กว้างขวาง ครอบคลุมมากยิ่งขึ้น (Koga, 2019) และญี่ปุ่นยังขยายหุ้นส่วนทางยุทธศาสตร์

สู่ประเทศนอกภูมิภาค ไม่จำกัดเพียงแต่สหรัฐอเมริกา อินเดีย และ ออสเตรเลียเท่านั้น แต่ยังร่วมมือกับประเทศอื่น ๆ เช่น อังกฤษ และ ฝรั่งเศส โดยการส่งเสริมหุ้นส่วนทางยุทธศาสตร์กับมหาอำนาจ ระดับภูมิภาค และการเชิญพันธมิตรนอกภูมิภาคเข้ามามีบทบาท และความสัมพันธ์กับประเทศในภูมิภาคอินโด-แปซิฟิก เพื่อที่จะ สร้างสมดุลทางอำนาจที่มั่นคงและหลากหลายในลักษณะ หลายขั้วอำนาจ (Multipolar system)

ญี่ปุ่นมองว่าการสร้างสมดุลทางอำนาจแบบหลายขั้ว เป็นสิ่งจำเป็น (Watanabe, 2016) โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อ การแข่งขันทางยุทธศาสตร์ระหว่างจีนและสหรัฐอเมริกาเข้มข้น ขึ้นเรื่อย ๆ ดังที่ทฤษฎีการเปลี่ยนผ่านอำนาจ (Power-Transition Theory) ได้อธิบายว่า ความขัดแย้งระหว่างประเทศมีโอกาสดังขึ้น ได้มาก เมื่อช่องว่างของอำนาจระหว่างประเทศมหาอำนาจใหม่ และประเทศมหาอำนาจเดิมเริ่มแคบลง และความตึงเครียด จะมีมากขึ้นเมื่อประเทศมหาอำนาจเดิมพยายามที่จะจำกัด การแผ่ขยายอำนาจของประเทศมหาอำนาจใหม่ด้วยทุกกลยุทธ์ ที่จำเป็น เพื่อมิให้ถูกแทนที่หรือช่วงชิงอำนาจไป ซึ่งสถานการณ์ เช่นนี้ อาจจะมีแนวโน้มให้เกิดอันตรายจากสิ่งที่เรียกว่า กับดัก Thucydides (Thucydides' trap) หรือ ภาวะความเสี่ยง ที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ อันเนื่องมาจากการแข่งขันแย่งชิงอำนาจของ มหาอำนาจที่เป็นคู่แข่งกัน (Alison, 2017) กลยุทธ์การสร้าง ดุลอำนาจแบบหลายขั้วของญี่ปุ่น จึงถูกมองว่าอาจช่วยให้ภูมิภาค อินโด-แปซิฟิก ปลอดภัยจากกับดักดังกล่าว

อย่างไรก็ดี แม้ยุทธศาสตร์ FOIP จะถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่าขาดความชัดเจน และถูกมองในฐานะเป็นกลยุทธ์ทางการแข่งขันที่เข้มแข็ง (a hard-nosed competitive strategy) ของญี่ปุ่นเพื่อตอบโต้จีน หรือเพื่อใช้เป็นเครื่องมือทางการเมืองในการหาช่องทางสร้างความร่วมมือ และจำกัดการแผ่ขยายอำนาจของจีน อย่างไรก็ตาม การที่ยุทธศาสตร์นี้ถูกวางมาอย่างกำกวมและไม่ชัดเจนมาแต่ต้น ในอีกแง่หนึ่ง ความกำกวมนี้สามารถช่วยให้รัฐบาลญี่ปุ่นสามารถกำหนดนโยบายที่มีความยืดหยุ่นเพื่อตอบโต้ต่อสถานการณ์ทางยุทธศาสตร์ในภูมิภาคที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว (Koga, 2019)

บทที่ 5

ท่าทีของประเทศต่าง ๆ ต่อยุทธศาสตร์ FOIP ของประเทศญี่ปุ่น

ในการดำเนินนโยบายต่างประเทศภายใต้ยุทธศาสตร์ FOIP ของญี่ปุ่น นั้น จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากประเทศพันธมิตรต่าง ๆ ในภูมิภาค เพื่อให้บรรลุเป้าหมายในการเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจและส่งเสริมความมั่นคงในภูมิภาคมหาสมุทรแปซิฟิก และมหาสมุทรอินเดีย อย่างไรก็ตาม ภัยคุกคามทางภูมิรัฐศาสตร์ และสถานการณ์ความมั่นคงที่เปราะบางในภูมิภาคอินโด-แปซิฟิก ทำให้แต่ละประเทศมีมุมมองและท่าทีต่อบสนองต่อยุทธศาสตร์ FOIP แตกต่างกันไป ในบทนี้จะให้ความสำคัญกับการอธิบายถึงท่าทีของสองประเทศมหาอำนาจที่มีบทบาทและมีการแข่งขันทางอำนาจในภูมิภาคนี้มาอย่างยาวนาน ได้แก่ จีน และสหรัฐอเมริกา รวมทั้ง ท่าทีของประเทศต่าง ๆ ใน ASEAN ซึ่งเป็นกลุ่มประเทศที่ญี่ปุ่นให้ความสำคัญเนื่องจากมีที่ตั้งอยู่ศูนย์กลางระหว่างสองมหาสมุทรและเป็นตัวแสดงที่มีบทบาทสำคัญในการรักษาสมดุลทางอำนาจแบบหลายขั้วในภูมิภาคอินโด-แปซิฟิก

ท่าทีของประเทศจีนต่อยุทธศาสตร์ FOIP ของประเทศญี่ปุ่น

สำหรับประเทศจีนแล้ว การขยายจุดยุทธศาสตร์จากภูมิภาคจากเอเชีย-แปซิฟิก สู่อินโด-แปซิฟิก และการสร้างสมดุลทางอำนาจแบบหลายขั้ว เพื่อสร้างพื้นที่ทางยุทธศาสตร์ในภูมิภาคที่กว้างขึ้น โดยเปิดโอกาสให้มีตัวแสดงอื่น ๆ ที่หลากหลายสามารถเข้ามามีบทบาทในภูมิภาคภายใต้ยุทธศาสตร์ FOIP ของญี่ปุ่นนี้ อาจส่งผลดีต่อรัฐบาลจีนซึ่งแสวงหาดุลอำนาจแบบหลายขั้ว มากกว่าที่จะยอมให้สหรัฐอเมริกาเป็นมหาอำนาจผู้ควบคุมโลกแต่เพียงผู้เดียว อีกทั้ง การร่วมมือกับประเทศญี่ปุ่น อาจช่วยลดความเสี่ยงต่อการปะทะและหลีกเลี่ยงการแข่งขันหรือขัดแย้งกับสหรัฐอเมริกา อันจะส่งผลต่อปัญหาความมั่นคงทั้งต่อจีนและต่อภูมิภาคได้ จึงทำให้ ภายใต้ยุทธศาสตร์ FOIP ของญี่ปุ่นนี้ จีน ญี่ปุ่น และประเทศอื่น ๆ ในภูมิภาคสามารถได้รับประโยชน์จากการสร้างระเบียบในอินโด-แปซิฟิกที่มั่นคงและหลายขั้ว (stable and multipolar Indo-Pacific order) ร่วมกัน (Satake, 2019)

อย่างไรก็ตาม เนื่องจากความไม่ชัดเจนของยุทธศาสตร์ FOIP ของญี่ปุ่น จึงทำให้จีนอาจมีข้อกังขาถึงยุทธศาสตร์ FOIP และมองยุทธศาสตร์นี้ ในฐานะยุทธศาสตร์ทางภูมิรัฐศาสตร์และภูมิเศรษฐศาสตร์เพื่อตอบโต้และจำกัดการขยายอำนาจของจีน หรือเป็นยุทธศาสตร์เพื่อต่อต้านจีน อย่างไรก็ตามก็ดี รัฐบาลญี่ปุ่นได้พยายามอธิบายและแสดงให้เห็นว่าวัตถุประสงค์ที่แท้จริง

ของยุทธศาสตร์ FOIP มิได้เป็นเช่นนั้น หากแต่ในทางตรงกันข้าม ญี่ปุ่นแสดงความพยายามในการสานต่อและส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างประเทศกับจีนอยู่หลายครั้ง ยกตัวอย่างเช่น ในเดือนตุลาคม ค.ศ. 2018 อดีตนายกรัฐมนตรี Abe ได้เดินทางเยือนจีนเป็นครั้งแรกในรอบ 7 ปี ในฐานะนายกรัฐมนตรี (ดังแสดงในรูปที่ 5.1) และมีการตกลงร่วมกันกับประธานาธิบดี Xi Jinping ของจีนว่าทั้งสองประเทศจะส่งเสริมการเยือนของเจ้าหน้าที่ระดับสูง ความร่วมมือทางเศรษฐกิจ ความมั่นคงทางการเดินทะเล และความสัมพันธ์ระหว่างประเทศทั้งในระดับทวิภาคีและในระดับภูมิภาค

รูปที่ 5.1 การพบปะระหว่าง นายกรัฐมนตรี Abe และประธานาธิบดี Xi Jinping ณ กรุงปักกิ่ง ประเทศจีน วันที่ 26 ตุลาคม ค.ศ. 2018

ที่มา: <https://asiatimes.com/2020/09/what-will-japans-china-policy-be-post-abe/>

ยิ่งไปกว่านั้น อดีตนายกรัฐมนตรี Abe และนายกรัฐมนตรี Li Keqiang ของจีนได้มีการลงนามในข้อตกลงและบันทึกข้อตกลงระหว่างประเทศ 12 ฉบับ รวมถึงความร่วมมือด้านการค้นหาและการช่วยเหลือทางทะเล การประชุมกรอบความร่วมมือและนวัตกรรมระหว่างญี่ปุ่นและจีน (Japan-China Innovation and Cooperation Dialogue) และการประชุมรัฐมนตรีอุตสาหกรรมญี่ปุ่น-จีน (Japan-China Industry Ministers' Dialogue) เป็นต้น มีรายงานว่าอดีตนายกรัฐมนตรี Abe และประธานาธิบดี Xi Jinping ตกลงร่วมกันในหลักการสามประการ (Three principles) โดยทั้งสองประเทศจะเปลี่ยนจากการแข่งขันสู่การสร้างความร่วมมือ การทำงานร่วมกัน ในฐานะหุ้นส่วนที่ไม่เป็นภัยคุกคามซึ่งกันและกัน และการพัฒนาระบบการค้าที่เสรีและเป็นธรรม

อย่างไรก็ตาม ในสถานการณ์ปัจจุบันที่การแข่งขันทางยุทธศาสตร์ระหว่างสหรัฐอเมริกาและจีนค่อนข้างเข้มข้นรุนแรง ความหวังของรัฐบาลญี่ปุ่นที่จะสานสัมพันธ์ใกล้ชิดกับจีนในประเด็นทางเศรษฐกิจ อุตสาหกรรม และแม้แต่ด้านการเมืองและการทหาร อาจเกิดอุปสรรค และเกิดความเข้าใจผิดแก่นานาชาติได้ง่าย นโยบายที่เน้นความร่วมมือเช่นนี้อาจสร้างความยากลำบากให้แก่รัฐบาลญี่ปุ่นเพิ่มขึ้น อันเป็นผลเนื่องมาจากช่องว่างทางอำนาจระหว่างจีน ญี่ปุ่น และสหรัฐอเมริกา แม้กระนั้นก็ตาม เพื่อที่จะสร้างความสัมพันธ์สร้างสรรค์ภายใต้

ยุทธศาสตร์ FOIP ญี่ปุ่นจำเป็นต้องใช้ นโยบายผูกมิตร (engagement policy) เพื่อรักษาสมดุลทางอำนาจที่มั่นคงระหว่างจีน สหรัฐอเมริกา และญี่ปุ่น และเพื่อความมั่นคงของภูมิภาคในระยะยาว เพราะสำหรับญี่ปุ่นแล้ว ยุทธศาสตร์ FOIP คือยุทธศาสตร์ในการรักษาความสัมพันธ์ผ่านนโยบายผูกมิตรอย่างสร้างสรรค์กับจีน มากกว่าการลดหรือยุติความสัมพันธ์เชิงบวกกับจีน (Satake, 2017)

ดังนั้น ญี่ปุ่น จึงให้ความสำคัญกับยุทธศาสตร์ FOIP ในฐานะที่เป็นแนวคิดที่เปิดกว้างและเสรี สร้างการมีส่วนร่วมและสนับสนุนแนวคิดการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ (peaceful co-existence) ของประชาคมโลก ที่ซึ่งประเทศต่าง ๆ ที่เต็มไปด้วยความหลากหลาย รวมทั้งจีน สามารถอยู่ร่วมกันภายใต้กฎและหลักการที่ยึดถือร่วมกัน มิใช่การมุ่งกีดกันประเทศใดประเทศหนึ่ง จึงหมายความว่า จีนยังคงได้รับการต้อนรับให้เข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของยุทธศาสตร์ FOIP ของญี่ปุ่น トラบเท่าที่จีนเคารพในหลักการและบรรทัดฐานสากล

ท่าทีของสหรัฐอเมริกาต่อยุทธศาสตร์ FOIP ของประเทศญี่ปุ่น

ญี่ปุ่นและสหรัฐอเมริกามีผลประโยชน์พื้นฐานร่วมกัน ในการรักษาความมั่งคั่ง มั่นคง และระเบียบแบบแผนสากล ในภูมิภาคที่เต็มไปด้วยความหลากหลายอย่างอินโด-แปซิฟิก ที่เป็นที่ตั้งของทั้งประเทศพัฒนาแล้ว และประเทศกำลังพัฒนา

ประเทศที่ยึดมั่นในระบอบประชาธิปไตย และประเทศที่มีรัฐบาลเผด็จการ ภูมิภาคที่มีทั้งมหาอำนาจภาคพื้นทวีปและทะเล และภูมิภาคที่เต็มไปด้วยการรวมกลุ่มของพันธมิตรที่หลากหลาย ตั้งแต่ การรวมกลุ่มเล็ก ๆ ของประเทศที่มีค่านิยมเดียวกัน ไปจนถึงการรวมกลุ่มในลักษณะขององค์กรพหุภาคีที่มีเป้าหมายร่วมกันในการรักษาค่านิยมทางเศรษฐกิจและการเมืองที่เป็นสากล และเป็นประโยชน์สำหรับสมาชิก

จากความสำคัญเชิงยุทธศาสตร์ของภูมิภาคอินโด-แปซิฟิกนี้ รัฐบาลสหรัฐอเมริกา ได้เน้นย้ำจุดยืนและวิสัยทัศน์ทางเศรษฐกิจ และความมั่นคงที่มีต่อภูมิภาคอินโด-แปซิฟิก โดยสะท้อนจุดยืนของรัฐบาลสหรัฐอเมริกาที่มีต่อการเปิดเสรีทางการค้าและการลงทุน การเปิดเสรีทางการคมนาคมทางทะเล และการมีเสรีภาพจากการถูกข่มขู่บีบบังคับ และแม้สหรัฐอเมริกาจะไม่ปฏิเสธการลงนามแข่งขันทางยุทธศาสตร์กับจีน รัฐบาลสหรัฐอเมริกาก็มิได้ปิดตายความเป็นไปได้ในการสร้างความร่วมมือกับจีนเช่นกัน เนื่องด้วยยุทธศาสตร์ FOIP ของสหรัฐนั้น มิได้ปฏิเสธการสร้างความร่วมมือกับจีนอย่างสิ้นเชิง และผู้นำของสหรัฐอเมริกาอย่างอดีตประธานาธิบดี Donald Trump ยังกล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างสหรัฐอเมริกาและจีนในเชิงบวก ดังเห็นได้จาก การตอบคำถามภายหลังจากการประชุมในเวที G20 ในเดือนมิถุนายน ค.ศ. 2019 ณ เมืองโอซาก้า ประเทศญี่ปุ่น ที่มีประธานาธิบดี Xi Jinping ของจีนร่วมประชุมด้วยว่า “ผมคิดว่าเรา (สหรัฐอเมริกา

และจีน) กำลังจะเป็นหุ้นส่วนยุทธศาสตร์กัน” (Washington Post, 30 June 2019)

แม้กระนั้นก็ตาม สถานการณ์ยากลำบากที่ญี่ปุ่นและสหรัฐอเมริกา กำลังเผชิญร่วมกัน คือ ในแง่หนึ่ง ทั้งสองประเทศยอมรับว่าต่างได้รับประโยชน์จากการพึ่งพาทางเศรษฐกิจกับจีน แต่ในอีกแง่หนึ่ง ก็มีความกังวลว่าความมั่นใจและการแสดงออกของจีนในฐานะมหาอำนาจด้านเศรษฐกิจ อาจจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางอำนาจในประชาคมโลก และอาจนำไปสู่การสร้างระเบียบโลกใหม่ที่มีจีนเป็นศูนย์กลาง (Sino-Centric Order) (Koga, 2020) ถึงแม้ญี่ปุ่นและสหรัฐอเมริกาต่างเผชิญกับข้อท้าทายและมีเป้าหมายร่วมกันในเรื่องการรักษาดุลอำนาจกับจีน แต่การตอบโต้ของทั้งสองประเทศนี้ก็กลับแตกต่างกัน ในขณะที่รัฐบาลญี่ปุ่นเน้นย้ำว่ายุทธศาสตร์ FOIP ของญี่ปุ่นมิได้มีเป้าหมายเพื่อหยุดยั้งการแผ่ขยายอำนาจของจีน และมีได้ปฏิเสธการขยายความร่วมมือกับจีนแต่อย่างใด อย่างไรก็ตาม การดำเนินนโยบายเช่นนี้ของญี่ปุ่น ได้สร้างกับดักและความยากลำบากให้แก่รัฐบาลญี่ปุ่นในการต้องรับมือกับความซับซ้อนระหว่างความร่วมมือและการแข่งขันกับจีน ในทางตรงกันข้าม สหรัฐอเมริกามีแนวคิดชัดเจนที่จะเผชิญหน้ากับจีน เพื่อสร้างระเบียบและส่งเสริมความแข็งแกร่งของสหรัฐอเมริกาในภูมิภาคอินโด-แปซิฟิก

แม้จะมีการดำเนินนโยบายที่แตกต่างกัน รัฐบาลญี่ปุ่นมองว่าการรักษาพันธมิตรระหว่างสหรัฐอเมริกาและญี่ปุ่น อาจ

จะเป็นหนึ่งในปัจจัยสำคัญที่จะช่วยให้ยุทธศาสตร์ FOIP ของญี่ปุ่นประสบความสำเร็จ (Watanabe, 2016) เนื่องจาก ญี่ปุ่นมองว่าการรักษาการมีอยู่ของสหรัฐอเมริกาในภูมิภาคจะสามารถช่วยส่งเสริมความมั่นคงในภูมิภาคได้ และจากสุนทรพจน์ของอดีตนายกรัฐมนตรีสหรัฐอเมริกา Donald Trump เมื่อเดือนพฤศจิกายน ค.ศ. 2017 ในการประชุมสุดยอดญี่ปุ่น-สหรัฐอเมริกา (Japan-US summit) ที่ประกาศว่าสหรัฐอเมริกายอมรับและจะปรับใช้ยุทธศาสตร์ FOIP ของญี่ปุ่นในการดำเนินนโยบายต่างประเทศของตน ค่อนข้างจะเป็นชัยชนะทางการทูตที่ชัดเจนของญี่ปุ่น หนึ่งในสมาชิกสภาความมั่นคงแห่งชาติของสหรัฐอเมริกาสมัยอดีตนายกรัฐมนตรี Trump ได้กล่าวถึงยุทธศาสตร์ FOIP ของสหรัฐอเมริกาว่าเป็นยุทธศาสตร์ที่มีที่มาของความคิดที่ว่าสหรัฐอเมริกาเพียงประเทศเดียวไม่สามารถที่จะบรรลุหรือรักษาความมั่นคงระหว่างประเทศในอนาคตได้ดังที่หลาย ๆ ประเทศในภูมิภาคคาดหวัง การร่วมมือกับนานาประเทศ รวมทั้งญี่ปุ่น จะช่วยให้ภารกิจดังกล่าวประสบความสำเร็จได้ และในความเป็นจริงสหรัฐอเมริกาและญี่ปุ่นได้กระชับความสัมพันธ์และความร่วมมือในภูมิภาคอินโด-แปซิฟิกในหลาย ๆ กิจกรรมร่วมกันมาเป็นเวลาหลายปีแล้ว เช่น การฝึกปฏิบัติการทางทหาร (ดังแสดงในรูปที่ 5.2) และการลงทุนในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานร่วมกัน (Satake, 2018)

รูปที่ 5.2 การฝึกปฏิบัติการทางทหารร่วมระหว่างนาวิกโยธินสหรัฐอเมริกาและกองกำลังป้องกันตนเองของญี่ปุ่น ที่เมืองแคลิฟอร์เนีย สหรัฐอเมริกา ในเดือนมกราคม ค.ศ. 2018

ที่มา: <https://www.voanews.com/usa/us-japan-hold-joint-military-drill-amid-korea-tensions>

ภายใต้ยุทธศาสตร์ FOIP ของทั้ง 2 ประเทศนั้น ทั้งสหรัฐอเมริกาและญี่ปุ่น มีความคิดที่ตรงกันในเรื่องหลัก ๆ 3 ประการ คือ หนึ่ง ทั้งสองประเทศเห็นพ้องกันในการส่งเสริมเสรีภาพทางการเดินทะเลและการพัฒนาเศรษฐกิจ สอง ทั้งสองประเทศเห็นพ้องต้องกันกับยุทธศาสตร์การไม่ผูกขาด (non-exclusive nature of the strategy) ซึ่งเปิดโอกาสให้ญี่ปุ่นสามารถสร้างความร่วมมือกับจีนในอนาคตได้ และ สาม การร่วมกันสอดส่องมิให้จีนละเมิดกฎระเบียบสากลหรือประพฤติดน

เป็นภัยต่อระเบียบระหว่างประเทศ (Koga, 2019) ซึ่งสอดคล้องกับสุนทรพจน์โดยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงต่างประเทศของสหรัฐอเมริกา Rex Tillerson ที่กล่าวในปี ค.ศ. 2017 ที่ได้กล่าวสนับสนุนยุทธศาสตร์ FOIP ของญี่ปุ่น และเห็นด้วยเป้าหมายของอดีตนายกรัฐมนตรี Abe ที่มีต่อภูมิภาค ในเรื่องการรักษาสันติภาพ ความมั่นคง เสรีภาพในการเดินทะเล และหลักนิติธรรม (Harding, 2019)

แม้จะมีหลักการร่วมกัน แต่มุมมองของทั้งสองประเทศในประเด็นเรื่องความมั่นคงและดุลอำนาจมิได้ประสานกันอย่างสมบูรณ์ แม้ภายใต้ยุทธศาสตร์ FOIP ของญี่ปุ่น รัฐบาลญี่ปุ่นพร้อมที่จะดำเนินนโยบายส่งเสริมความร่วมมือกับสหรัฐอเมริกาและประเทศอื่น ๆ เพื่อส่งเสริมความมั่นคงในภูมิภาค รวมถึงการดำเนินมาตรการทางการทูตทวิภาคีกับจีน ในขณะที่ สหรัฐอเมริกามองจีนในฐานะภัยคุกคามที่เป็นอันตรายต่อผลประโยชน์แห่งประชาคมโลก โดยนาย Rex Tillerson รัฐมนตรีว่าการกระทรวงต่างประเทศของสหรัฐอเมริกา ได้กล่าวถึงบทบาทของประเทศจีนว่า การใช้เงินเพื่อให้ความช่วยเหลือด้านการพัฒนาของจีนนั้นเหมือน นักล่าทางเศรษฐกิจ (Predatory economics) และสหรัฐอเมริกาให้ความสำคัญกับการแข่งขันทางภูมิยุทธศาสตร์กับจีนในภูมิภาคนี้ ในฐานะเป็นสนามรบระหว่างเสรีนิยมและเผด็จการในระเบียบโลกแห่งภูมิภาคอินโด-แปซิฟิก

อย่างไรก็ดี การกำหนดยุทธศาสตร์ให้ครอบคลุมเพื่อต่อกับจีนและความหลากหลายในภูมิภาค มีชิ้นงานง่ายสำหรับทั้งญี่ปุ่นและสหรัฐอเมริกาเลย การปฏิสัมพันธ์ที่มีทั้งการแข่งขันและความร่วมมือกับประเทศจีน เป็นเรื่องที่ละเอียดอ่อนและมีความซับซ้อน ที่อาจนำไปไปสู่ความเสี่ยงต่อการสร้างศัตรู หรือโอกาสในการสร้างพันธมิตร สหรัฐอเมริกา และญี่ปุ่น จึงจำเป็นต้องดำเนินนโยบายภายใต้ยุทธศาสตร์ FOIP ของตนอย่างรอบคอบเพื่อรักษาสมดุลที่ละเอียดอ่อนเช่นนี้

ท่าทีของ ASEAN ต่อยุทธศาสตร์ FOIP ของประเทศญี่ปุ่น

ความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นและประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ค่อนข้างจะเป็นไปในทิศทางที่ดีตลอดหลายปีที่ผ่านมา และแนวโน้มน่าจะยังคงเป็นเช่นนี้ต่อไปในอนาคต จากการสำรวจของ ISEAS-Yusof Ishak Institute ในปี ค.ศ. 2021 พบว่า ประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เชื่อว่าญี่ปุ่นจะสามารถทำให้เกิดสันติสุข ความมั่นคงและมั่งคั่งและความโปร่งใสในโลก และพิจารณาให้ญี่ปุ่นเป็นประเทศที่น่าไว้วางใจได้มากที่สุดถึงร้อยละ 67.1 ซึ่งเพิ่มสูงขึ้นจากผลสำรวจปี ค.ศ. 2020 (ร้อยละ 61.2) โดยประเทศใน ASEAN ที่ให้ความไว้วางใจในญี่ปุ่นมากที่สุด ได้แก่ กัมพูชา (ร้อยละ 84.6) ฟิลิปปินส์ (ร้อยละ 80.6) และ พม่า (ร้อยละ 76.3) ตามลำดับ (ดังแสดงในตารางที่ 5.1)

ตารางที่ 5.1: คะแนนความไว้วางใจของประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่มีต่อประเทศญี่ปุ่นในปี ค.ศ. 2020-2021

Country	No confidence		Little confidence		No comment		Confident		Very confident	
	2020	2021	2020	2021	2020	2021	2020	2021	2020	2021
	ASEAN	3.0%	1.9%	18.3%	14.6%	17.5%	16.4%	50.1%	53.4%	11.1%
Brunei	1.0%	0.0%	13.4%	15.2%	21.7%	18.2%	53.6%	63.6%	10.3%	3.0%
Cambodia	0.0%	0.0%	23.0%	3.8%	7.7%	11.5%	65.4%	53.8%	3.9%	30.8%
Indonesia	4.7%	3.9%	18.9%	18.6%	16.2%	20.9%	51.4%	51.2%	8.8%	5.4%
Laos	4.4%	2.5%	21.6%	12.5%	34.8%	25.0%	34.8%	40.0%	4.4%	20.0%
Malaysia	3.1%	2.6%	22.1%	23.9%	18.4%	14.5%	45.4%	48.7%	11.0%	10.3%
Myanmar	3.3%	2.6%	17.6%	8.3%	20.5%	12.8%	45.5%	57.7%	13.1%	18.6%
Philippines	2.2%	0.0%	6.6%	9.0%	6.6%	10.4%	59.1%	58.2%	25.5%	22.4%
Singapore	3.6%	1.3%	23.9%	17.7%	15.3%	22.2%	50.0%	47.5%	7.2%	11.4%
Thailand	3.1%	2.3%	17.7%	19.8%	24.0%	13.0%	49.0%	51.1%	6.2%	13.7%
Vietnam	2.0%	1.1%	19.7%	8.6%	18.4%	15.4%	51.3%	60.6%	8.6%	14.3%

ที่มา: Seah, S. et al., (2021). The State of Southeast Asia: 2021. Singapore: ISEAS-Yusof Ishak Institute, หน้า 48.

ในขณะที่ ประเทศสหรัฐอเมริกา และจีน แม้จะได้คะแนนความน่าไว้วางใจจากประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้สูงขึ้นจากในปี ค.ศ. 2020 แต่จากผลสำรวจในปี ค.ศ. 2021 พบว่ายังมีคะแนนเป็นรองจากญี่ปุ่นอยู่มาก กล่าวคือ สหรัฐอเมริกาได้รับคะแนนความไว้วางใจอยู่ที่ร้อยละ 48.3 และประเทศจีนได้รับคะแนนความไว้วางใจเพียงร้อยละ 16.5 (Seah et. al, 2021)

ความสัมพันธ์อันดีระหว่างญี่ปุ่นและประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในปัจจุบันนี้ สืบเนื่องมาจากการมีเป้าหมาย

ด้านความมั่นคงร่วมกันระหว่างญี่ปุ่นและ ASEAN แม้ญี่ปุ่นจะมีนโยบายที่จะเพิ่มบทบาทของ ASEAN ในภูมิภาค ผ่านยุทธศาสตร์ 3 ประการ คือ การสนับสนุนการคงอยู่ของสหรัฐอเมริกา การจำกัดบทบาทของจีน และการเพิ่มบทบาทของ ASEAN อินเดีย และออสเตรเลีย (US in, China down, ASEAN/India/Australia up) โดยผ่านความร่วมมือและข้อตกลงในระดับทวิภาคี และพหุภาคีต่าง ๆ อย่างไรก็ดี ท่าทีของ ASEAN ต่อแนวคิด และยุทธศาสตร์ FOIP ของญี่ปุ่น ยังเต็มไปด้วยความกังวล เคลือบแคลง ยกตัวอย่างเช่น ในเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 2018 รัฐมนตรีต่างประเทศของสิงคโปร์ Vivian Balkrishnan กล่าวว่า หากญี่ปุ่นไม่สามารถนิยามความเป็นศูนย์กลางของ ASEAN (ASEAN Centrality) ภายใต้ยุทธศาสตร์ FOIP ให้ชัดเจน สิงคโปร์อาจจะไม่เข้าร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับยุทธศาสตร์ FOIP เช่น กรอบความร่วมมือสี่ฝ่ายระหว่างออสเตรเลีย อินเดีย ญี่ปุ่น และสหรัฐอเมริกา เป็นต้น อันที่จริง ข้อกังวลเช่นนี้ยังเกิดขึ้นกับสมาชิก ASEAN ประเทศอื่น ๆ ด้วย เพราะข้อตกลงที่มีใช้ระหว่างสมาชิก ASEAN เช่นนี้ อาจส่งผลให้ ASEAN ถูกผลักไปอยู่ชายขอบทางการเมือง และถูกกีดกันจากการริเริ่มหรือควบคุมประเด็นต่าง ๆ ในภูมิภาค และข้อกังวลนี้กลายเป็นหนึ่งในเหตุผลสำคัญที่อินโดนีเซียเสนอแนวคิดเรื่องการพัฒนาแนวคิด อินโด-แปซิฟิกที่เป็นของ ASEAN เอง ในปี ค.ศ. 2018 ซึ่งส่งผลให้เกิดการหารืออย่างเป็นทางการของประเทศสมาชิก ASEAN

ในเรื่องดังกล่าวในเดือนพฤศจิกายน ค.ศ. 2018 และเดือนมีนาคม ค.ศ. 2019 ซึ่งมีอินโดนีเซียเป็นเจ้าภาพในการหารือระดับสูงว่าด้วยความร่วมมืออินโด-แปซิฟิก (High-Level Dialogue on Indo-Pacific Cooperation) เป็นครั้งแรก โดยมุ่งเน้นการสร้างหลักการพื้นฐานของค่านิยมอาเซียน (ASEAN Values) ได้แก่ การเปิดกว้าง ความทั่วถึง ความโปร่งใส การมีระเบียบที่ยืดหยุ่น และความเป็นศูนย์กลางของ ASEAN (Koga, 2019)

เมื่อรัฐบาลญี่ปุ่นรับทราบถึงข้อกังวลของ ASEAN ก็มีได้นิ่งนอนใจ หากแต่พยายามปรับและเพิ่มเติมหลักการความเป็นหนึ่งเดียวและความเป็นศูนย์กลางของ ASEAN (ASEAN unity and centrality) ไปในยุทธศาสตร์ FOIP ด้วย เนื่องจากในช่วงต้นของการดำเนินนโยบายตามยุทธศาสตร์ FOIP ในช่วงปี ค.ศ. 2016 นั้น ยังขาดความชัดเจนและมีได้ให้ความสำคัญหรือกล่าวถึง ASEAN มากนัก จนกระทั่งในปี ค.ศ. 2018 เมื่อสิงคโปร์ และประเทศใน ASEAN แสดงความกังวล รัฐบาลญี่ปุ่นจึงผสาน ASEAN เข้าไปในยุทธศาสตร์ FOIP และให้ความสำคัญอย่างชัดเจนกับหลักการความเป็นหนึ่งเดียวและความเป็นศูนย์กลางของ ASEAN เพื่อบรรเทาความกังวลทางการเมืองของ ASEAN โดยการสร้างวิสัยทัศน์ที่มีต่อภูมิภาคอินโด-แปซิฟิกร่วมกัน

แม้ญี่ปุ่นจะพยายามประสานหลักการของ ASEAN ให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ FOIP ของตน เพื่อบรรเทาความกังวล

ของประเทศสมาชิก ASEAN อย่างไรก็ดี ประเทศสมาชิก ASEAN บางประเทศ ยังคงมีความกังวลต่อยุทธศาสตร์ FOIP ของญี่ปุ่น เนื่องจากดูเหมือนว่า ยุทธศาสตร์นี้เป็นยุทธศาสตร์ที่เจาะจงพุ่งเป้าไปที่ประเทศจีน จึงทำให้บางประเทศมีความกังวลและไม่ต้องการร่วมมือด้วย เมื่อรัฐบาลญี่ปุ่นรับทราบถึงข้อกังวลในเรื่องนี้ จึงยกเลิกการใช้คำว่า ยุทธศาสตร์ (strategy) เนื่องจากคำนี้อาจจะสื่อว่าญี่ปุ่นมีเป้าหมายที่ต้องการเอาชนะจีน และเปลี่ยนจากการพูดถึง ยุทธศาสตร์อินโด-แปซิฟิกที่เสรีและเปิดกว้าง (Free and Open Indo-Pacific Strategy-FOIPS) เหลือเพียง อินโด-แปซิฟิกที่เสรีและเปิดกว้าง (Free and Open Indo-Pacific-FOIP) ถึงแม้การเปลี่ยนแปลงการใช้คำ มิได้ส่งผลกระทบต่อแนวคิดหรือนโยบายพื้นฐานของญี่ปุ่น แต่ก็ได้ส่งสัญญาณทางการเมืองให้ประเทศสมาชิก ASEAN ทราบว่า รัฐบาลญี่ปุ่นเปิดกว้างต่อคำแนะนำจากประเทศต่าง ๆ โดยเฉพาะ ASEAN (Koga, 2019)

อย่างไรก็ดี ในขณะที่บางประเทศ เช่น สิงคโปร์ มีความเคลือบแคลงสงสัยและไม่แน่ใจในยุทธศาสตร์ FOIP ของญี่ปุ่น ประเทศเวียดนามกลับมีท่าทียินดีและเปิดรับยุทธศาสตร์นี้ เนื่องจากเห็นว่า ญี่ปุ่นเป็นหุ้นส่วนทางยุทธศาสตร์ที่สำคัญต่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจและการป้องกันประเทศ ดังจะเห็นได้จากอดีตประธานาธิบดี Tran Dai Quang ได้เดินทางเยือนประเทศญี่ปุ่นเมื่อเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 2018 ในฐานะแขกของรัฐบาล

และได้ออกแถลงการณ์ร่วม (Joint Statement) ร่วมกับอดีตนายกรัฐมนตรี Abe เกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของยุทธศาสตร์ FOIP ของญี่ปุ่นว่า เวียดนามเห็นด้วยกับการสร้างและรักษาเสรีภาพในการเดินทะเลและอากาศในทะเลจีนใต้ โดยยึดหลักกฎหมายระหว่างประเทศ ความมั่นคงทางทะเล และความเชื่อมโยงผ่านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่มีคุณภาพ โดยตลอดปี ค.ศ. 2018 ซึ่งเป็นปีครบรอบความสัมพันธ์อันยาวนาน 45 ปี ระหว่างญี่ปุ่นและเวียดนาม และเป็นปีที่เวียดนามได้รับมอบหมายให้เป็นผู้ประสานงาน ASEAN (ASEAN country coordinator) ให้กับญี่ปุ่นตั้งแต่ปี ค.ศ. 2018 – 2021 ทั้งสองประเทศได้มีการจัดการประชุมระดับสูงร่วมกันอยู่บ่อยครั้ง และมีความพยายามร่วมกันในการอำนวยความสะดวกด้านการค้าเสรีผ่านข้อตกลงความครอบคลุมและความก้าวหน้าเพื่อหุ้นส่วนทางการค้าภาคพื้นเอเชีย-แปซิฟิก (The Comprehensive and Progressive Trans-Pacific Partnership-CPTPP) และความตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาค (Regional Comprehensive Economic Partnership-RCEP) นอกจากนี้ ในเดือนธันวาคม ค.ศ. 2018 ญี่ปุ่นและเวียดนามได้เริ่มการเจรจาเกี่ยวกับการทำสนธิสัญญาการค้าส่งผู้ร้ายข้ามแดนและสนธิสัญญาว่าด้วยความช่วยเหลือทางกฎหมายซึ่งกันและกัน เพื่อส่งเสริมแบบแผนทางกฎหมายทวิภาคี ซึ่งทั้งสองประเทศเชื่อว่าความร่วมมือเหล่านี้จะช่วยส่งเสริมให้เกิดระเบียบระหว่างประเทศที่ยึดมั่นในกฎกติกา

แม้บางประเทศใน ASEAN จะมีที่ทำหน้าที่ดีต่อยุทธศาสตร์ FOIP ของญี่ปุ่น แต่ก็ยังมีข้อท้าทายบางประการที่ส่งผลกระทบต่อท่าทีของ ASEAN ต่อยุทธศาสตร์ FOIP ของญี่ปุ่น ได้แก่ ประการแรก อิทธิพลทางเศรษฐกิจของญี่ปุ่นใน ASEAN เมื่อเปรียบเทียบกับจีน

ตารางที่ 5.2 มูลค่าการค้าสินค้า มูลค่าการส่งออก มูลค่าการนำเข้า และมูลค่าการลงทุน (FDI) ของประเทศคู่ค้าใน ASEAN ระหว่างปี ค.ศ. 2015–2019

หน่วย: ล้านดอลลาร์สหรัฐ

ประเทศคู่ค้า	2015	2016	2017	2018	2019
มูลค่าการค้าสินค้า					
จีน	363,496.8	368,567.3	440,973.3	482,493.8	507,963.2
สหรัฐอเมริกา	210,582.4	211,810.0	233,833.8	263,000.9	294,793.3
ญี่ปุ่น	202,800.1	202,417.6	218,805.8	231,649.1	226,029.2
มูลค่าการส่งออก					
จีน	145,291.4	143,965.3	187,027.6	197,679.5	202,550.0
สหรัฐอเมริกา	125,442.9	131,076.3	142,481.0	160,261.2	183,794.3
ญี่ปุ่น	101,941.2	96,554.8	105,945.6	114,767.3	109,910.5
มูลค่าการนำเข้า					
จีน	218,205.4	224,602.0	253,945.7	284,814.3	305,413.2
สหรัฐอเมริกา	85,139.6	80,733.7	91,352.8	102,739.6	110,999.1
ญี่ปุ่น	100,858.9	105,862.8	112,860.2	116,881.9	116,118.7

ตารางที่ 5.2 มูลค่าการค้าสินค้า มูลค่าการส่งออก มูลค่าการนำเข้า และมูลค่าการลงทุน (FDI) ของประเทศคู่ค้าใน ASEAN ระหว่างปี ค.ศ. 2015–2019 (ต่อ)

ประเทศคู่ค้า	2015	2016	2017	2018	2019
มูลค่าการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศ (Foreign Direct Investment)					
จีน	6,571.8	11,272.1	15,495.4	12,240.9	8,895.9*
สหรัฐอเมริกา	22,912.5	15,691.0	26,775.3	23,462.0	24,079.6*
ญี่ปุ่น	12,962.3	14,037.8	16,140.0	23,337.5	20,635.6*

หมายเหตุ: * ตัวเลขมูลค่าการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศในปี ค.ศ. 2019 เป็นเพียงข้อมูลเบื้องต้น (Preliminary Figures)

ที่มา: สำนักเลขาธิการอาเซียน, ASEAN Statistical Yearbook 2020, หน้า 57, 63 และ 124.

จากตารางที่ 5.2 จะเห็นได้ว่าจีนเป็นคู่ค้าอันดับหนึ่งของ ASEAN โดยจีนมีตัวเลขมูลค่าการค้าใน ASEAN สูงกว่าญี่ปุ่นโดยประมาณถึงกว่า 2 เท่าตัวในปี ค.ศ. 2019 และมูลค่าการค้าของจีนเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว จาก 363 พันล้านดอลลาร์สหรัฐในปี ค.ศ. 2015 เพิ่มขึ้นเป็นกว่า 507 พันล้านดอลลาร์สหรัฐในปี ค.ศ. 2019 โดยมีมูลค่าการส่งออกสินค้าเพิ่มขึ้นจาก 145 พันล้านดอลลาร์สหรัฐในปี ค.ศ. 2015 เป็นกว่า 202 พันล้านดอลลาร์สหรัฐในปี ค.ศ. 2019 เปรียบเทียบกับญี่ปุ่นที่มีมูลค่าการส่งออกในปี ค.ศ. 2015 เพียง 101 พันล้านดอลลาร์สหรัฐ และลดลงเหลือเพียง 96 พันล้านดอลลาร์สหรัฐในปีถัดมา และเพิ่มขึ้นเล็กน้อยเป็น 109 พันล้านดอลลาร์สหรัฐในปี ค.ศ. 2019

เช่นเดียวกับมูลค่าการนำเข้าสินค้าของจีนที่เพิ่มขึ้นจาก 218 พันล้านดอลลาร์สหรัฐ ในปี ค.ศ. 2015 เป็น 305 พันล้านดอลลาร์สหรัฐ ในปี ค.ศ. 2019 ในขณะที่ ญี่ปุ่นมีมูลค่าการนำเข้าสินค้าในปี ค.ศ. 2015 จำนวน 100 พันล้านดอลลาร์สหรัฐ และเพิ่มขึ้นเล็กน้อยเป็น 116 พันล้านดอลลาร์สหรัฐ ในปี ค.ศ. 2019

สำหรับการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศ (foreign direct investment-FDI) นั้น ญี่ปุ่นยังเป็นผู้เล่นที่สำคัญในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ข้อมูลจาก ASEAN Statistical Yearbook 2020 ระบุว่า สัดส่วนการลงทุนของญี่ปุ่นใน ASEAN ในปี ค.ศ. 2019 คิดเป็นร้อยละ 13.0 (20.6 พันล้านดอลลาร์สหรัฐ) หรือเป็นอันดับสาม รองจาก สหรัฐอเมริกา (24.0 พันล้านดอลลาร์สหรัฐ คิดเป็นร้อยละ 15.2) และ ASEAN (22.0 พันล้านดอลลาร์สหรัฐ คิดเป็นร้อยละ 13.9) ในขณะที่จีนอยู่ในอันดับที่ 6 คิดเป็นร้อยละ 5.6 (8.8 พันล้านดอลลาร์สหรัฐ)

ถึงแม้แนวโน้มการลงทุน FDI มีแนวโน้มที่ดี แต่ความเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจระหว่างญี่ปุ่นและ ASEAN ยังคงมีข้อจำกัด และส่งผลกระทบต่ออิทธิพลทางเศรษฐกิจของญี่ปุ่นในระยะยาว เนื่องจากผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของจีนที่มีต่ออาเซียนมีมากกว่าญี่ปุ่น และจากปัจจัยดังกล่าว อาจส่งผลกระทบต่อท่าทีของ ASEAN ต่อยุทธศาสตร์ FOIP หากประเทศต่าง ๆ

ใน ASEAN ยังต้องพึ่งพิงสัดส่วนทางการค้าจากจีนเป็นหลัก อิทธิพลและความสัมพันธ์ทางการค้ากับจีนอาจส่งผลต่อการถอยห่างในการให้การสนับสนุนยุทธศาสตร์ FOIP ของประเทศใน ASEAN แม้ข้อจำกัดด้านอิทธิพลทางเศรษฐกิจ จะมีได้คุกคามความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้โดยทันที แต่ก็สามารถบั่นทอนหรืออาจส่งผลกระทบต่อการลดลงของอิทธิพลของญี่ปุ่นในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในอนาคตได้

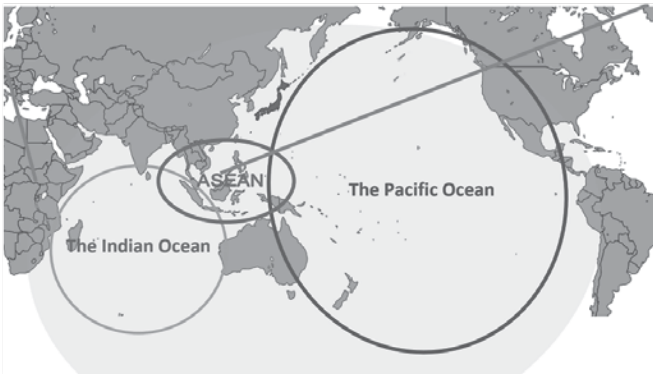
ข้อท้าทายประการที่สองคือ ความชัดเจนในเรื่องความเกี่ยวข้องหรือบทบาทของ ASEAN ในยุทธศาสตร์ FOIP ของญี่ปุ่น เนื่องจาก ASEAN ตั้งอยู่แกนกลางของภูมิภาคอินโดแปซิฟิก และต้องการส่งเสริมให้ประเทศต่าง ๆ ยอมรับในหลักการความเป็นหนึ่งเดียวและความเป็นศูนย์กลางของ ASEAN แม้ ASEAN จะมีความมั่นคงในหลักการเรื่องความเป็นศูนย์กลางของ ASEAN หากแต่ในทางปฏิบัตินั้นยังขาดความชัดเจนและอาจส่งผลกระทบต่อประเทศต่าง ๆ มองข้ามความสำคัญทางภูมิรัฐศาสตร์ของ ASEAN ไป นอกจากนี้ แม้บางประเทศ เช่น เวียดนาม บรูไน และกัมพูชา สนับสนุนยุทธศาสตร์ FOIP ของญี่ปุ่นอย่างเป็นทางการ แต่ ASEAN กลับยังสงวนท่าทีในการสนับสนุนยุทธศาสตร์ FOIP เนื่องจากยังมีความกังวลและกังวลว่ายุทธศาสตร์ FOIP และการรวมตัวกันของ The Quad อาจจะทำให้ ASEAN มีบทบาทในภูมิภาคลดลงและจะสูญเสียความเป็นแกนกลางในภูมิภาค ประเทศใน ASEAN บางประเทศ เช่น

สิงคโปร์ กังวลว่าการผลักดันยุทธศาสตร์ FOIP ของญี่ปุ่น อาจส่งผลให้เกิดการแบ่งแยกเอเชียออกเป็นสองฝั่ง และอาจนำไปสู่การบังคับให้ประเทศใน ASEAN ต้องตัดสินใจเลือกฝั่งระหว่างฝั่งสหรัฐอเมริกาและจีน (Yong, 2018) ด้วยเหตุนี้ ประเทศสมาชิก ASEAN อย่างอินโดนีเซียจึงประกาศ “แนวคิดความร่วมมืออินโด-แปซิฟิก” (Indo-Pacific cooperation concept) ขึ้นเพื่อสร้างความแตกต่างจากยุทธศาสตร์ FOIP ของญี่ปุ่นและสหรัฐอเมริกา โดยให้ความสำคัญกับ ASEAN Way อันได้แก่ การรักษาความเป็นแกนกลาง การไม่แทรกแซงกิจการภายใน และการตัดสินใจโดยยึดหลักฉันทามติ เป็นสำคัญ (Tham, 2018)

ความกังวลของ ASEAN ค่อนข้างมีเหตุผลและสามารถเข้าใจได้ เนื่องจากหากมองยุทธศาสตร์ FOIP ในฐานะยุทธศาสตร์ทางภูมิรัฐศาสตร์ และภูมิเศรษฐกิจเพื่อตอบโต้การขยายอำนาจของจีน โดยพิจารณาถึงบทบาทของ ASEAN ในภูมิภาค อาจมองได้ว่า ASEAN มีบทบาทสำคัญในการรักษาสมดุลทางอำนาจแบบหลายขั้วในภูมิภาคอินโด-แปซิฟิก ถึงแม้ศักยภาพทางการทหารของแต่ละประเทศสมาชิกของ ASEAN อาจไม่เข้มแข็งนัก แต่ความเป็นหนึ่งเดียวของ ASEAN น่าจะสามารถสร้างพลังสำคัญในการสร้างสมดุลทางอำนาจในภูมิภาค จากการมีจำนวนประชากรมากที่สุดเป็นอันดับสามของโลก และขนาดเศรษฐกิจที่ใหญ่ที่สุดเป็นอันดับห้าของโลก มีการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่สูงและจำนวนประชากรที่อยู่

ในวัยทำงานค่อนข้างมาก และในทางภูมิศาสตร์ ASEAN ตั้งอยู่ในตำแหน่งที่มีความสำคัญทางทะเล เนื่องจากมีเส้นทางคมนาคมทางทะเล (Sea Lane of Communication-SLOC) เชื่อมต่อระหว่างมหาสมุทรอินเดียและแปซิฟิก (ดังแสดงในรูปที่ 5.3)

รูปที่ 5.3 แผนที่แสดงที่ตั้งของ ASEAN ที่ตั้งอยู่แกนกลางของภูมิภาคอินโด-แปซิฟิก

ที่มา: Ministry of Foreign Affairs of Japan. (2021), Free and Open Indo-Pacific Basic Thinking Material, April 1, 2021, Retrieved June 1, 2021, from <https://www.mofa.go.jp/files/000430632.pdf>.

อย่างไรก็ดี เนื่องจากการขาดความเข้มแข็งทางการทหารและอิทธิพลในทางการเมืองระหว่างประเทศ ASEAN จึงค่อนข้างจะมีบทบาทที่จำกัดในสิ่งแวดล้อมเชิงแข่งขัน หรือที่เรียกว่า “สงครามเย็นใหม่” (New Cold War) ซึ่งสหรัฐอเมริกาและ

จีนได้พยายามสร้างและขยายพื้นที่แห่งอำนาจในภูมิภาคเช่นนี้ (Parameswaran, 2018)

ในอีกทางหนึ่ง หากมองยุทธศาสตร์ FOIP ในบริบทของยุทธศาสตร์เพื่อสร้างระเบียบในระดับภูมิภาค อาจมองได้ว่า ASEAN มิได้ถูกลดบทบาทลงแต่อย่างใด หากแต่ ASEAN คือตัวแสดงที่สำคัญและขาดไม่ได้ในการสร้างระเบียบในภูมิภาคให้เกิดขึ้นตามวัตถุประสงค์ของยุทธศาสตร์ FOIP ของญี่ปุ่น (Satake, 2019) และจากที่ได้อธิบายไปในเบื้องต้นว่า ญี่ปุ่นมีความพยายามที่จะร่วมมือกับ ASEAN และส่งสัญญาณให้ทราบถึงเจตนาที่ต้องการประสานหลักการของ ASEAN ให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ FOIP มากกว่าที่จะละเลยหรือมิให้ความสำคัญ

ญี่ปุ่นจึงต้องการขยายความร่วมมือและส่งเสริมบทบาทของ ASEAN ในการรักษาความมั่นคงของภูมิภาคในอนาคต เพื่อให้เกิดระเบียบแบบหลายขั้วและครอบคลุมในภูมิภาคอินโด-แปซิฟิก ญี่ปุ่นเปิดรับและสนับสนุนหลักการของ ASEAN ในเรื่องความเป็นหนึ่งเดียวและเป็นศูนย์กลาง ผ่านการสร้างความร่วมมือในด้านต่าง ๆ เช่น การสร้างความร่วมมือด้านอุตสาหกรรมป้องกันประเทศในกรอบ ASEAN (ASEAN Defence Industry Collaboration) กองกำลังเตรียมความพร้อมอาเซียนในการให้ความช่วยเหลือด้านมนุษยธรรมและการบรรเทาภัยพิบัติ

(ASEAN Militaries Ready Group on HADR) และการจัดตั้งศูนย์แพทย์ทหารอาเซียน (The Establishment of the ASEAN Center of Military Medicine : ACMM) นอกจากนี้ ภูมิภาคอาเซียนยังมีโครงการพัฒนาเพื่อส่งเสริมความยืดหยุ่น (resiliency) ด้านการพัฒนา และความเชื่อมโยงในระดับภูมิภาค เช่น โครงการระเบียงเศรษฐกิจอินโดจีน-แอมโง (Mekong-India Economic Corridor : MIEC) ซึ่งญี่ปุ่นได้ให้การสนับสนุนมาเป็นเวลาหลายปี (Satake, 2019) และญี่ปุ่นและ ASEAN ยังมีหลักการและค่านิยมบางประการที่ยึดถือร่วมกัน เช่น สนับสนุนการเปิดกว้างและเสรี ส่งเสริมระเบียบที่ตั้งอยู่บนกฎกติกา การใช้สันติวิธีในการจัดการความขัดแย้ง ความเกื้อกูลซึ่งกันและกัน การค้าเสรี ความเป็นศูนย์กลางและหนึ่งเดียวของอาเซียน ความเชื่อมโยงและการมีส่วนร่วมในเวทีระดับภูมิภาค ซึ่งความร่วมมือและความสัมพันธ์เชิงบวกเหล่านี้ อาจส่งผลต่อท่าทีของ ASEAN ในการสนับสนุนยุทธศาสตร์ FOIP ของญี่ปุ่น ให้เป็นไปในทิศทางที่ดีขึ้นได้ในอนาคตอันใกล้นี้ ดังจะเห็นได้จากท่าทีเชิงบวกของ ASEAN ที่เริ่มยอมรับและมีการพูดคุยหารือถึงยุทธศาสตร์นี้อย่างเป็นทางการในระหว่างการประชุมต่าง ๆ ของ ASEAN เช่น ASEAN Summit และ East Asia Summit เป็นต้น

บทที่ 6

บทสรุป และนัยต่อประเทศไทย

บทสรุป

สิ่งสำคัญประการหนึ่งของยุทธศาสตร์ FOIP ของญี่ปุ่นที่สามารถมองได้ว่าเป็นทั้งโอกาสและข้อท้าทายในการดำเนินยุทธศาสตร์ FOIP คือความกำกวมและความไม่ชัดเจนของยุทธศาสตร์นี้ ในแง่หนึ่ง ความไม่ชัดเจนของยุทธศาสตร์เปิดโอกาสให้ญี่ปุ่นสามารถดำเนินนโยบายได้อย่างยืดหยุ่น และปรับตัวไปตามสถานการณ์หรือข้อเรียกร้องของหุ้นส่วนยุทธศาสตร์ แต่ในอีกแง่หนึ่ง ความไม่ชัดเจนโดยไม่ตั้งใจนี้ กลับเป็นข้อท้าทายที่ส่งผลให้ประเทศต่าง ๆ เกิดความเข้าใจผิดและกลางแคลงใจต่อการดำเนินนโยบายของญี่ปุ่น ดังนั้น หากญี่ปุ่นต้องการที่จะสร้างความร่วมมือทางนโยบายอย่างใกล้ชิดกับพันธมิตรประเทศต่าง ๆ รัฐบาลญี่ปุ่นควรระบุกรอบยุทธศาสตร์ FOIP รวมถึงรายละเอียดต่าง ๆ เช่น ระดับความเกี่ยวข้องและบทบาทของญี่ปุ่นในโครงการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานต่าง ๆ ในภูมิภาค และบทบาทด้านความมั่นคงทางทะเลในทะเลจีนใต้ ให้ชัดเจนเป็นต้น ความกำกวมอาจจะมีประโยชน์เมื่อต้องตอบสนองต่อสถานการณ์ที่ไม่แน่นอนในภูมิภาค แต่หากปราศจากความชัดเจน

เกี่ยวกับกรอบยุทธศาสตร์และการดำเนินนโยบายให้บรรลุเป้าหมาย ญี่ปุ่นอาจจะต้องเผชิญกับปัญหาในการจัดการความขัดแย้งที่เกินความสามารถทางยุทธศาสตร์ของญี่ปุ่นก็ไม่ได้ (Koga, 2019)

นอกจากปัญหาเรื่องความไม่ชัดเจนของยุทธศาสตร์ FOIP แล้ว สถานการณ์การแข่งขันทางยุทธศาสตร์ที่เข้มข้นระหว่างจีนและสหรัฐอเมริกา เป็นอีกหนึ่งข้อท้าทายและภารกิจที่สำคัญของญี่ปุ่นภายใต้ยุทธศาสตร์ FOIP ในการพยายามสร้างพื้นที่ทางยุทธศาสตร์ของตน เพื่อให้อยู่ในสนามแห่งการแข่งขันทางยุทธศาสตร์และอำนาจระหว่างจีนและสหรัฐอเมริกา ได้อย่างไม่พหุพลัง และสามารถรักษาระเบียบบระหว่างประเทศได้ตามวัตถุประสงค์ของยุทธศาสตร์ FOIP ที่อดีตนายกรัฐมนตรี Abe ได้ตั้งเป้าหมายเอาไว้ เพราะในสถานการณ์การแข่งขันทางอำนาจเช่นนี้ ไม่เพียงแต่ญี่ปุ่นเท่านั้น ประเทศอื่น ๆ ในภูมิภาค อาจพหุพลังและตกอยู่ในสถานการณ์ที่ถูกบังคับให้ต้องเลือกระหว่างมหาอำนาจทั้งสองนี้ หากเป็นเช่นนั้น ระเบียบแห่งอินโด-แปซิฟิกที่เสรีและเปิดกว้าง อาจกลายเป็นฝันร้ายภายใต้ระเบียบโลกสงครามเย็นใหม่ (New Cold War Order) ที่ถูกแทนที่ด้วย การปิดกั้น การยึดครอง และความไม่โปร่งใส

เพื่อป้องกันมิให้เกิดสถานการณ์อันเป็นอันตรายต่อระเบียบโลกเช่นนี้ ยุทธศาสตร์ FOIP ของญี่ปุ่น จึงถูกคาดหวังให้เป็นยุทธศาสตร์ในการสร้างระเบียบระดับภูมิภาค (regional

order-building) มากกว่าที่จะเป็นยุทธศาสตร์ทางภูมิรัฐศาสตร์ หรือภูมิเศรษฐศาสตร์ ที่เต็มไปด้วยการแข่งขันและแย่งชิงอำนาจ และหากมองยุทธศาสตร์ FOIP ในฐานะยุทธศาสตร์เพื่อสร้างระเบียบในระดับภูมิภาคจะทำให้เห็นบริบททั้งในเชิงแข่งขันและความร่วมมือ ที่มีได้พุ่งเป้าไปที่การตอบโต้หรือต่อต้านประเทศใด หากแต่ต้องการที่จะสร้างและส่งเสริมระเบียบในภูมิภาค เพื่อสร้างความมั่นคงเข้มแข็งให้เกิดขึ้นแก่ภูมิภาคอินโด-แปซิฟิกนี้ โดยประเทศญี่ปุ่น และประเทศมหาอำนาจระดับกลาง (middle-powers) ในภูมิภาค รวมทั้ง ASEAN สามารถร่วมมือกันภายใต้ยุทธศาสตร์ FOIP นี้ เพื่อป้องกันมิให้สถานการณ์ทางการเมืองระหว่างประเทศที่ไม่พึงประสงค์เกิดขึ้น

นัยต่อประเทศไทย

ในส่วนของประเทศไทยนั้น รัฐบาลประเทศญี่ปุ่นได้ให้การสนับสนุนประเทศไทยในหลาย ๆ โครงการภายใต้ยุทธศาสตร์ FOIP เช่น การส่งเสริมความมั่นคงและความปลอดภัยทางทะเล การต่อต้านการก่อการร้าย การลดความเสี่ยงจากเหตุภัยพิบัติ โครงการระเบียงเศรษฐกิจตะวันตก-ตะวันออก (East-West Economic Corridor) และระเบียงเศรษฐกิจตอนใต้ (South Economic Corridor) เป็นต้น โดยโครงการระเบียงเศรษฐกิจทั้งสองโครงการ เป็นโครงการพัฒนาภายใต้กรอบความร่วมมือ

อนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง (Greater Mekong Subregion-GMS) ซึ่งประเทศไทย และประเทศสมาชิกอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขงอีก 4 ประเทศ ได้แก่ กัมพูชา ลาว พม่า และเวียดนาม ได้ตกลงทำความร่วมมือลุ่มน้ำโขงกับประเทศญี่ปุ่น

ผลจากการสนับสนุนยุทธศาสตร์ FOIP ทำให้ประเทศไทย และประเทศในลุ่มน้ำโขงอื่น ๆ ต่างได้รับประโยชน์จากการลงทุนจำนวนมากมหาศาลในโครงการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่มีคุณภาพ ที่ได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลญี่ปุ่น โดยภายใต้โครงการระเบียงเศรษฐกิจตะวันออก-ตะวันตก-ตะวันออก ที่ริเริ่มขึ้นในปี ค.ศ. 2016 เพื่อเชื่อมโยง เวียดนาม ลาว ไทย และพม่า และระเบียงเศรษฐกิจตอนใต้ ที่เชื่อมโยงไทย กัมพูชา และเวียดนาม ญี่ปุ่นได้ให้การสนับสนุนทั้งสองโครงการนี้เป็นเงินกว่า 7 พันล้านดอลลาร์สหรัฐ

ประเทศไทยแสดงท่าทีเชิงบวกต่อยุทธศาสตร์ FOIP ของญี่ปุ่นผ่านเวที ASEAN โดยรัฐบาลไทย ในฐานะที่กำลังจะเป็นประเทศผู้ประสานงาน ASEAN (ASEAN country coordinator) ให้กับญี่ปุ่น ต่อจากประเทศเวียดนาม โดยจะรับหน้าที่นี้ตั้งแต่ปี ค.ศ. 2022-2025 ได้แสดงวิสัยทัศน์เชิงบวกต่อยุทธศาสตร์ FOIP และสนับสนุนความร่วมมือและการประสานมุมมอง ASEAN ต่ออินโด-แปซิฟิก (The ASEAN Outlook on the Indo-Pacific-AOIP) ให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ FOIP ของญี่ปุ่น รวมถึงเสนอให้พิจารณาถึงการสร้างพื้นที่ความร่วมมือร่วมกันภายใต้ AOIP โดยเฉพาะอย่างยิ่ง

ความร่วมมือทางเศรษฐกิจ ความร่วมมือด้านการพัฒนา เทคโนโลยีดิจิทัล การส่งเสริมความเชื่อมโยงในภูมิภาคผ่าน การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานต่าง ๆ และการส่งเสริมความมั่นคง ทางมนุษย์ โดยเฉพาะ การพัฒนาระบบสาธารณสุข โดยรัฐบาล ญี่ปุ่นสามารถทำงานร่วมกับ ASEAN ในโครงการต่าง ๆ ที่ เกี่ยวข้องผ่านศูนย์ ASEAN ที่ตั้งอยู่ในประเทศไทย เช่น ศูนย์อาเซียนเพื่อการศึกษาและการหารือด้านการพัฒนา ที่ยั่งยืน (ASEAN Centre for Sustainable Development Studies and Dialogue-ACSDSD) ศูนย์ความร่วมมือ อาเซียน-ญี่ปุ่น เพื่อพัฒนาบุคลากรความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ (ASEAN-Japan Cybersecurity Capacity Building Centre-AJCCBC) และศูนย์อาเซียนเพื่อผู้สูงวัยอย่างมีศักยภาพ และนวัตกรรม (ASEAN Centre for Active Ageing and Innovation-ACAI)

นอกจากนี้ เพื่อส่งเสริมการดำเนินนโยบายภายใต้ ยุทธศาสตร์ FOIP ญี่ปุ่นยังร่วมมือกับไทยในการให้ความช่วยเหลือ ประเทศที่สาม ภายใต้กรอบความร่วมมือแบบหุ้นส่วนระหว่าง ญี่ปุ่นกับไทย ระยะที่สาม (Japan-Thailand Partnership Programme Phase 3-JTPP3) ซึ่งเป็นกรอบความร่วมมือ เพื่อเพิ่มศักยภาพการพัฒนาให้แก่ประเทศกำลังพัฒนาต่าง ๆ ผ่านโครงการ เช่น การจัดฝึกอบรมให้แก่ประเทศที่สามเพื่อ พัฒนาทักษะฝีมือแรงงาน และการพัฒนาการท่องเที่ยว เป็นต้น

จากความร่วมมือและความสัมพันธ์อันดีระหว่างไทยและญี่ปุ่นที่มีมาอย่างช้านาน ทำให้ไทยได้รับประโยชน์จากความสัมพันธ์นี้ในการได้รับการสนับสนุนและช่วยเหลือในโครงการต่าง ๆ เป็นเม็ดเงินจำนวนมาก และญี่ปุ่นได้มีเวทีเพื่อแสดงบทบาทนำในภูมิภาคนี้ โดยมีประเทศไทยให้การสนับสนุนและในบางครั้งทำหน้าที่เป็นสะพานเชื่อมให้ญี่ปุ่นได้สานความสัมพันธ์กับประเทศอื่น ๆ ให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น ความสัมพันธ์ระหว่างไทยและญี่ปุ่น จึงเป็นความสัมพันธ์ที่อาจเรียกได้ว่าเป็นความสัมพันธ์ต่างตอบแทน อย่างไรก็ตาม เนื่องจากการแข่งขันทางอำนาจในภูมิภาคเต็มไปด้วยความซับซ้อนของตัวแสดงต่าง ๆ ที่ต้องการจะแสดงความเป็นมหาอำนาจในภูมิภาคนี้ ในแง่หนึ่งอาจเป็นประโยชน์ต่อไทยในด้านเศรษฐกิจและการพัฒนาเนื่องจากประเทศมหาอำนาจต้องการขยายพันธมิตรผ่านการเสนอให้ความช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ แต่ในอีกแง่หนึ่ง การแข่งขันทางอำนาจในภูมิภาคเช่นนี้ อาจสร้างสถานการณ์ที่ยากลำบากให้แก่ประเทศไทย ในการต้องวางนโยบายให้เป็นกลาง และไม่กระทบกับความสัมพันธ์กับประเทศมหาอำนาจอื่น อย่างสหรัฐอเมริกาและจีน เพราะถึงแม้ภายใต้ยุทธศาสตร์ FOIP ที่ยึดมั่นในหลักการแห่งเสรีและการเปิดกว้างจะถูกนำมาใช้เป็นแนวคิดหลักในการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ แต่ในความเป็นจริงแล้วในสนามแห่งการแข่งขันทางอำนาจ ประเทศที่พยายามวางตัวให้อยู่ตรงกลางอย่างไทยอาจจะถูกปิดล้อม และกดดันให้การดำเนินนโยบายต่าง ๆ อาจจะมีสมารถทำได้อย่างเสรีและเปิดกว้างอย่างแท้จริง

บรรณานุกรม

- Abe, S. (2012). “Asia’s Democratic Security Diamond”, Project Syndicate, 27 December. Retrieved June 20, 2021. <<https://www.project-syndicate.org/onpoint/a-strategic-alliance-for-japan-and-india-by-shinzo-abe?barrier=accesspaylog>>
- Abe, S 2018, ‘Policy speech by Prime Minister Shinzo Abe to the 196th session of the Diet’, 22 January, retrieved 17 August 2018, <https://japan.kantei.go.jp/98_abe/statement/201801/_00002.html>.
- Alison, G. (2017). *Destined for War: Can America and China Escape Thucydides’s Trap?* New York: Houghton Mifflin Harcourt.
- ASEAN Secretariat. (2020). *ASEAN Statistical Yearbook 2020*. Jakarta: ASEAN Secretariat.
- Cartwright, M. (2017, June 27). “Ancient Japanese & Chinese Relations”, World History Encyclopedia. Retrieved July 27, 2021. <<https://www.worldhistory.org/article/1085/ancient-japanese--chinese-relations/>>
- Choong, W. (2020). “Japan’s Indo-Pacific Strategy in Southeast Asia: Floundering, not foundering”, *ISEAS Perspective* 2020, 40, 1-9.

European Union External Action Service. (2021). EU Strategy for Cooperation in the Indo-Pacific. Brussels: European Union External Action Services. Retrieved June 4, 2021. <https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage_en/96741/EU%20Strategy%20for%20Cooperation%20in%20the%20Indo-Pacific>.

Fairbank, J. K., & Chen, T. (1968). The Chinese world order: Traditional China's foreign relations. Cambridge: Harvard University Press.

Hamashita, T. (1997). "The Intra-Regional System in East Asia in Modern Times", in *Network Power, Japan and Asia*, edited by Peter J. Katzenstein, Ithaca and London: Cornell University Press, 113-135.

Henshall, G.K. (1999). *A History of Japan: From Stone Age to Superpower*. New York: St. Martin's Press.

Harding, B. (2019). "The Trump Administration's Free and Open Indo-Pacific Approach". *Southeast Asian Affairs*, 61-68.

Hosoya, Y. (2019). "FOIP 2.0: The Evolution of Japan's Free and Open Indo-Pacific Strategy", *Asia-Pacific Review*, 26(1), 18-28.

- Japan International Cooperative Agency. (2017). Press release on signing of Japanese ODA Loan Agreement with Cambodia: Expanding Sihanoukville Port to contribute to improvements to the logistics environment of Cambodia. Retrieved May 13, 2021, from https://www.jica.go.jp/english/news/press/2017/170808_01.html.
- Kanehara, N. (2018). “The case for a New US-Japan strategy: Why we need a Free and Open Indo-Pacific”. The Diplomat, 8 March, Retrieved June 20, 2021. < <https://thediplomat.com/2018/03/the-case-for-a-new-us-japan-strategy-why-we-need-a-free-and-open-indo-pacific/>>
- Koga, K. (2018). “The Concept of “Hedging” Revisited: The Case of Japan’s Foreign Policy Strategy in East Asia’s Power Shift”, International Studies Review, 20(4), 633-660.
- Koga, K. (2019). “Japan-Southeast Asia Relations: The Emerging Indo-Pacific Era”, Comparative Connections, 21(1), 125-134.
- Koga, K. (2020). “Japan’s Indo-Pacific question: countering China or shaping a new regional order?”, International Affairs, 96(1), 49-73.

Ministry of Foreign Affairs of Japan. (2006). “Arc of Freedom and Prosperity: Japan's Expanding Diplomatic Horizons”. Speech by Mr. Taro Aso, Minister for Foreign Affairs on the Occasion of the Japan Institute of International Affairs Seminar. Retrieved May 5, 2021, from <https://www.mofa.go.jp/announce/fm/aso/speech0611.html>.

Ministry of Foreign Affairs of Japan. (2007). “Confluence of the Two Seas” Speech by H.E. Mr. Shinzo Abe, Prime Minister of Japan at the Parliament of the Republic of India. Retrieved May 5, 2021, from <https://www.mofa.go.jp/region/asia-paci/pmv0708/speech-2.html>.

Ministry of Foreign Affairs of Japan. (2016). Address by Prime Minister Shinzo Abe at the Opening Session of the Sixth Tokyo International Conference on African Development (TICAD VI), August 27, 2016, Nairobi, Kenya. Retrieved May 5, 2021, from https://www.mofa.go.jp/afr/af2/page4e_000496.html.

Ministry of Foreign Affairs of Japan. (2021), Free and Open Indo-Pacific Basic Thinking Material, April 1, 2021, Retrieved June 1, 2021, from <https://www.mofa.go.jp/files/000430632.pdf>.

- Panda, A. (2017). “India-Japan-US Malabar 2017 naval exercises kick off with anti-submarine warfare in focus.” *The Diplomat*, July 10, 2017. Retrieved May 14, 2021, from <https://thediplomat.com/2017/07/india-japan-us-malabar-2017-naval-exercises-kick-off-with-anti-submarine-warfare-in-focus/>
- Parameswaran, P. (2018). *ASEAN’s Role in a U.S. Indo-Pacific Strategy*. Washington, DC: Wilson Center.
- Patalano, A. (2015). *Post-war Japan as a sea power: Imperial legacy, wartime experience and the making of a navy*. London: Bloomsbury Publishing.
- Pehrson, C.J. (2006). “String of Pearls: Meeting The Challenge of China's Rising Power Across the Asian Littoral”, Strategic Studies Institute, US Army War College.
- Satake, T. (2017). “Japan: Expanding Strategic Horizon”, *East Asian Strategic Review 2017*, 237–263.
- Satake, T. (2019). “Japan's “Free and Open Indo-Pacific Strategy” and Its Implication for ASEAN”, *Southeast Asian Affairs*, 69-82.
- Schaller, M. (1985). *The American Occupation of Japan: The Origins of the Cold War in Asia*. New York: Oxford University Press.

- Seah, S. et al. (2021). *The State of Southeast Asia: 2021*. Singapore: ISEAS-Yusof Ishak Institute.
- Sudo, S. (2015). *Japan's ASEAN Policy: In Search of Proactive Multilateralism*. Singapore: Institute of Southeast Asian Studies.
- Szechenyi, N., & Hosoya, Y. (2019). "Working towards a Free and Open Indo-Pacific". Alliance Policy Coordination Brief, Carnegie Endowment for International Peace. Retrieved May14, 2021, from https://carnegieendowment.org/files/ChinaRiskOpportunity-Open_Indo Pacific.pdf.
- Takashi, I. & Jain, P. (2000). *Japanese foreign policy today*. New York: Palgrave.
- Tham, J. (2018). "What's in Indonesia's Indo-Pacific Cooperation Concept?", *The Diplomat*, May 16.
- Thankachan, S. (2017). "Japan's "Free and Open Indo-Pacific Strategy": Reality before the Rhetoric?". *Maritime Affairs*, 13 (2), 84-91.
- Tamamoto, M. (2009). *The Emperor's New Clothes: Can Japan Live without the Bomb?* *World Policy Journal*, 26(3), 63-70.

- Varma, L. (2006). Japan's Policy Towards East and Southeast Asia: Trends in Re-Asianization*. *International Studies*, 43(1), 33–49.
- Watanabe, Tsuneo (2016), “Japan's ‘Proactive Contribution’ and the US Rebalancing Policy,” in David W.F. Huang eds., *Asia Pacific Countries and the US Rebalancing Strategy*. New York: Palgrave Macmillan, 103–120.
- Yong, C. (2018). “Singapore Will Not Join Indo-Pacific Bloc for Now: Vivian”, *Straits Times*, May 15.

ท่ามกลางกระแสแห่งความร่วมมือและการแข่งขันชิงอำนาจของโลกในปัจจุบัน การดำเนินนโยบายต่างประเทศของญี่ปุ่นภายใต้ยุทธศาสตร์อินโด-แปซิฟิกที่เสรีและเปิดกว้าง โดยรัฐบาลอนุรักษ์นิยมของนายกรัฐมนตรี Shinzo Abe จะกลายเป็นจุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนแปลงแห่งดุลอำนาจ หรือจุดเริ่มต้นแห่งความร่วมมือระหว่างประเทศมิติใหม่ที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมเพื่อสันติภาพในภูมิภาคอย่างแท้จริง